

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 ผู้วิจัยได้วางแนวทางในการศึกษาไว้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการแนะแนว
 - 1.1 ความหมายของการแนะแนว
 - 1.2 ความสำคัญของการแนะแนว
 - 1.3 ประเภทของการแนะแนว
 - 1.4 ปรัชญาของการแนะแนว
 - 1.5 หลักของการแนะแนว
 - 1.6 ประโยชน์ของการแนะแนว
2. องค์ประกอบสำคัญในการบริหารจัดการแนะแนว
 - 2.1 ขอบข่ายการแนะแนว
 - 2.2 โครงสร้างองค์กรแนะแนว
 - 2.3 ระบบการดำเนินงานแนะแนว
 - 2.4 การติดตามและประเมินผล
3. การแนะแนวในโรงเรียน
 - 3.1 หลักการสำคัญของการแนะแนวในโรงเรียน
 - 3.2 ครูกับการแนะแนวในโรงเรียน
 - 3.3 การบริหารจัดการแนะแนวในโรงเรียน
 - 3.4 ปัญหาของการแนะแนวในโรงเรียน
4. แนวทางการปฏิบัติการแนะแนว
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ
6. สรุปแนวทางการปฏิบัติการแนะแนวการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับการแนะแนว

1.1 ความหมายของการแนะแนว

คำว่า “การแนะแนว” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Guidance” หมายถึง “การชี้ช่องทาง” และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านแตกต่างกัน ดังนี้

ดาวนิง (วัชร ทรัพย์มี. 2531 : 3 ; อ้างอิงจาก Downing. 1968. **Guidance and Counseling Services : An Introduction.** p.7) กล่าวว่า การแนะแนวเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นโดยกลุ่มบุคคลซึ่งได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษเพื่อช่วยเหลือบุคคลในการปรับตัวและส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน

กูด (รวีวรรณ ชินะตระกูล. 2539 : 25 ; อ้างอิงจาก Good. 1945. **Dictionary of Education.**) กล่าวว่า การแนะแนวหมายถึง การช่วยเหลือที่เป็นระบบ นอกเหนือไปจากการสอนตามปกติ ที่ให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา หรือบุคคลอื่นเพื่อช่วยให้บุคคลเหล่านั้นสำรวจตนเองและเกิดแนวทางในการปฏิบัติในการดำรงชีวิต

มิลเลอร์ (วัชร ทรัพย์มี. 2531 : 3 ; อ้างอิงจาก Miller. 1971. **Foundation of Guidance.** p. 13.) ให้คำจำกัดความของการแนะแนวว่า การแนะแนว เป็นกระบวนการ ช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลสามารถ ตัดสินใจและวางแผนการอนาคตของตนได้อย่างเหมาะสม

โจนส์ (รวีวรรณ ชินะตระกูล. 2539 : 25 ; อ้างอิงจาก Jones. 1951. **Principles of Guidance and Pupil Personal Work.**) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวว่าเป็นการช่วยเหลือให้บุคคลรู้จักตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองได้ว่าเขาต้องการอะไร จะทำอะไรและจะทำให้จุดมุ่งหมายของเขาสมบูรณ์ได้อย่างไร ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ด้วยดี

คาร์มิเชล (รวีวรรณ ชินะตระกูล. 2539 : 25 ; อ้างอิงจาก Carmichael. 1950. **College President Looks at Vocational Guidance Occupation.**) กล่าวว่า การแนะแนว หมายถึงการรู้จักตนเอง ภายใต้เงื่อนไขของการได้รับการศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดี ดังนั้นบุคคลที่มีการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะเป็นประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม ก็คือ บุคคลที่มีการแนะแนวในตนเองนั่นเอง จากความหมายนี้เน้นให้เห็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ คนที่มีการแนะแนวในตนเองมิใช่ว่าเป็นคุณสมบัติเพียงรู้หนังสือเท่านั้นแต่ต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อีกมากมาย เพื่อช่วยนำตนเองได้เป็นอย่างดี

วัชร ทรัพย์มี (2531 : 3) ให้ความหมายว่า การแนะแนว คือ กระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เขาสามารถนำตนเองได้เป็นต้นว่า ตัดสินใจได้ว่าจะศึกษาด้านใด ประกอบอาชีพใด หรือแก้ปัญหาอย่างไร และสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ได้พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน

สรุปได้ว่า การแนะแนว หมายถึง กระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้ค้นพบและรู้จักตัวเอง ว่ามีความต้องการ มีความถนัด มีความสามารถและทำให้สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.2 ความสำคัญของการแนะแนว

การแนะแนวเป็นสิ่งจำเป็นมากในปัจจุบัน เนื่องมาจากสภาพของสังคมไทยในปัจจุบันมีความแตกต่างจากสมัยก่อนมาก ทุกคนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวจึงไม่ราบรื่นเหมือนสมัยก่อน ทุกคนที่เป็นผู้ใหญ่ต้องออกไปทำงาน เด็กมีหน้าที่เรียนจึงทำให้ไม่ค่อยได้มีเวลาพบปะพูดคุยกันหรืออบรมสั่งสอนให้การเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพราะช่วงที่เด็กกลับจากโรงเรียนมาบ้านอาจไม่พบผู้ปกครอง เนื่องจากยังไม่เลิกงาน ช่วงเวลาจึงไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความเหินห่างของพ่อแม่ ลูก บางรายพ่อแม่ต้องรีบออกไปทำงานก่อนลูกตื่น หรือไม่ลูกก็ตื่นก่อนและรีบไปโรงเรียน ทำให้เวลาที่จะพบกันมีน้อย เป็นที่เชื่อได้เลยว่าทุกคนทราบในปัญหาที่ดีแล้ว ก็ไม่สามารถหนีปัญหานี้ได้ เพราะต้องทำงานหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว บางรายจึงต้องจำทนทุกข์อย่างมาเนื่องจากลูกเริ่มมีปัญหา บางคนคบเพื่อนไม่ดีไม่เรียนหนังสือ ชักชวนกันหนีโรงเรียนและมักจะถูกชักชวนให้กระทำผิด หรือติดยาเสพติด ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย กว่าพ่อแม่จะทราบว่าลูกของตนประพฤติเสียหายก็อาจไม่ทันการ บางรายอาจติดยาเสพติด เสียตัว หรือกระทำความคิดทางอาญา ดังนั้นบริการแนะแนวที่จัดขึ้นในโรงเรียน จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์สำหรับผู้ปกครองในการช่วยสอดส่องดูแลนักเรียนไม่ให้ประพฤติเสียหาย การแนะแนวในโรงเรียนจะมีครูแนะแนวทำหน้าที่เอาใจใส่ดูแลขณะที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียนเพราะการแนะแนวจัดขึ้นเพื่อเป็นการป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการพัฒนา สามารถปรับตัวได้เมื่อพ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่มีเวลา ครูแนะแนวก็ยังสามารถช่วยดูแลจัดปัญหายุ่งยากของนักเรียนได้

1.3 ประเภทของการแนะแนว

การแนะแนวการศึกษามีหลายประเภทแต่ที่สำคัญมี 3 ประเภท ตามลักษณะของปัญหาดังนี้ คือ (พนม ลิ้มอารีย์ และคณะ. 2541 : 14-15)

1.3.1 การแนะแนวทางการศึกษา (Education guidance) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ เช่น แนวทางในการศึกษาต่อการเลือกโปรแกรมการเรียน การลงทะเบียน หลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลของโรงเรียน การค้นคว้า เขียนรายงาน การอ่านหนังสือ การเตรียมตัวสอบ การสร้างสมาธิในการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร การให้บริการแนะแนวการศึกษาจะช่วยให้นักเรียนรู้จักเลือก

และปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในเรื่องการศึกษา ทั้งยังช่วยให้สามารถวางแผนการศึกษาต่อของตนได้อย่างเหมาะสม

1.3.2 การแนะแนวอาชีพ (Vocational guidance) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการวางแผนและการตัดสินใจเลือกอาชีพ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสภาพร่างกายของตน ดังนั้นการแนะแนวอาชีพจึงเป็นการช่วยให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและลักษณะของงาน คุณสมบัติที่จำเป็น การฝึกฝนอบรม รายได้ สวัสดิการ ความมั่นคงและความก้าวหน้าถึงแวดล้อมข้อดีและข้อเสีย นอกจากนี้ยังรวมถึงการแสวงหางานการสมัครงาน การปรับตัวให้เข้ากับงานและการปฏิบัติตนให้มีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน การให้บริการแนะแนวอาชีพจะช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบและตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะเป็นผลให้นักเรียนมีความพึงพอใจในงานของตน และมีชีวิตการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นการช่วยให้ทรัพยากรมนุษย์ได้รับการ ส่งเสริมพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง

1.3.3 การแนะแนวส่วนตัวและสังคม (Personal and social guidance) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนในเรื่องที่นอกเหนือจากด้านการศึกษาและอาชีพ เป็นการช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อม ทำให้สามารถมีชีวิตและปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การแนะแนวส่วนตัวและสังคม จึงเป็นการช่วยให้นักเรียนได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต มารยาทสังคม การคบเพื่อนต่างเพศ และเพื่อนเพศเดียวกัน การใช้เวลาว่าง บุคลิกภาพและการแต่งกาย อารมณ์และการควบคุมอารมณ์ มนุษยสัมพันธ์ จริยธรรมและค่านิยม การใช้จ่ายเงิน ศาสนาและความเชื่อ เป็นต้น

1.4 ปรัชญาของการแนะแนว

ปรัชญา หมายถึง ทศนะหรือความเชื่อของบุคคลมีต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องมองเห็นและทศนะหรือความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่เกิดจากการคิดค้นหาความรู้ โดยการที่นำข้อเท็จจริงที่มีอยู่แล้วมาประกอบ แต่งขึ้นเป็นรูปแบบโดยอาศัยค่านิยมเป็นบรรทัดฐาน (ทองเรียน อมรัชกุล และคณะ. 2546 : 41)

ปรัชญาของการแนะแนว หมายถึง แนวความคิดหรือทศนะความคิดเห็น ซึ่งได้รับการพิจารณาไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ สมควรยึดถือเป็นหลักในการดำเนินงานแนะแนว ซึ่งมีอยู่ 7 ประการ ดังนี้ (พนม ลิมอารีย์ และคณะ. 2541 : 15-16)

1.4.1 แนวความคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences) จัดว่าเป็นแนวความคิดหลักของการแนะแนว เพราะเป้าหมายสูงสุดของการแนะแนวคือส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล การช่วยให้นักแต่ละคนได้มีความเจริญงอกงาม และมีพัฒนาการอย่างมีบูรณาการ สอดคล้องความสามารถของตน

1.4.2 แนวความคิดเรื่องทรัพยากรมนุษย์ (Human resources) ในทางการแนะแนว มีความคิดเห็นว่ามีมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงยิ่ง เพราะสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ไม่ว่าจะมียุคค่ามาก ลักเพียงใดก็ตามล้วนเกิดจากการคิดค้นสร้างขึ้นมาโดยมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นสถาบันต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะที่บ้าน โรงเรียน วัด หน่วยงานของรัฐบาล ตลอดจนหน่วยงานของเอกชนควรจะได้ช่วย ส่งเสริมพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีความเจริญงอกงาม และมีพัฒนาการสูงขึ้นในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสงวนไว้ซึ่งทรัพยากรมนุษย์และเพื่อที่จะใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.4.3 แนวความคิดเรื่องความร่วมมือ (Cooperation) ไม่ใช่การบังคับ (Compulsion) ในทางการแนะแนวมีความคิดเห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของการแนะแนวจะต้องเป็นไปในลักษณะ ของการร่วมมือกันระหว่างผู้ให้ความช่วยเหลือและผู้รับความช่วยเหลือจะไม่ใช้วิธีการบังคับและ จะเน้นที่การให้บุคคลผู้มีปัญหาได้ปลดปล่อยแรงจูงใจภายในของตนออกมาและการช่วยเหลือนี้ จะต้องช่วยให้บุคคลที่มีปัญหาเป็นผู้ที่สามารถช่วยตนเองได้ในที่สุด (Help him to help himself)

1.4.4 แนวความคิดเรื่องคุณค่า (Worth) และเกียรติยศ (Dignity) ของบุคคล นั่นคือ ในทางการแนะแนวมีความคิดเห็นว่ามีคุณค่าและเกียรติยศเท่าเทียมกันไม่ควรได้รับการดูถูกเหยียดหยามไม่ว่าเขาจะเป็นผู้ที่มีปัญหาหรือไม่ก็ตาม และทุกคนก็มีสิทธิ์ และมีอิสระภาพ ในการเลือกเป้าหมายชีวิตของตน (Freedom to choose)

1.4.5 แนวความคิดเรื่องพฤติกรรมย่อมมีสาเหตุ (Cause) และจุดมุ่งหมาย (Purpose) ในทางการแนะแนวมีความคิดเห็นว่ามีพฤติกรรมทุกพฤติกรรมย่อมมีสาเหตุและจุดมุ่งหมาย ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ผิดปกติหรือเบี่ยงเบนไปของนักเรียน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา ถึงสาเหตุแห่งความผิดปกตินั้น ๆ เสียก่อน เมื่อค้นพบสาเหตุแล้วย่อมจะสามารถให้ความช่วยเหลือ ได้ถูกต้องและทำได้ง่าย

1.4.6 แนวความคิดเรื่องพัฒนาการด้านส่วนตัว (Personal development) นั่นคือใน การแนะแนวมีความคิดเห็นว่าการศึกษาคือการพัฒนาคนทางด้านสมองหรือสติปัญญา เท่านั้น แต่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาด้านส่วนตัวด้วย ซึ่งถือว่าเป็นงานของ การแนะแนวโดยเฉพาะ เป็นการช่วยให้มนุษย์ได้รู้จักและเข้าใจตนเอง

1.4.7 แนวความคิดเรื่องการแนะแนวเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีลำดับขั้นและ ต่อเนื่อง (Continuous) นั่นคือในทางการแนะแนวมีความคิดเห็นว่าการแนะแนว มิได้เป็นเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวหรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งแต่เป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้น และต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาและก้าวเข้าสู่โลกของงาน (World of work)

1.5 หลักของการแนะแนว

สภาพของบุคคล โดยทั่วไปจะมีความแตกต่างกัน ผู้ที่ทำหน้าที่แนะแนวจำเป็นจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ใช้บริการแนะแนว เพื่อช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขและพัฒนาจนถึงขีดสุดในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นเพื่อให้งานแนะแนวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพควรยึดหลักการ ดังนี้ (ลักษณะ สรวิวัฒน์. 2543 : 358-359)

1.5.1 การแนะแนวเป็นการช่วยเหลือบุคคลให้พัฒนาได้ตามวิถีทางของตนอย่างสะดวก รวดเร็ว

1.5.2 การแนะแนวเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ฉะนั้นนักแนะแนวจำเป็นต้องรู้จักนักเรียนแต่ละคน

1.5.3 การแนะแนวตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการยอมรับในคุณค่าและควมมีเกียรติของบุคคล

1.5.4 การแนะแนวเป็นเรื่องของการร่วมมือกันระหว่างผู้ให้และผู้รับมิได้เป็นการบังคับ

1.5.5 การแนะแนวเป็นการช่วยเหลือนักเรียนให้รู้จักการเลือกอย่างฉลาดรู้จักวางแผนวิเคราะห์ และปรับตัวได้

1.5.6 การแนะแนวเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตามลำดับ

1.5.7 การแนะแนวเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย มิใช่เป็นงานที่ผู้แนะแนว หรือครูแนะแนวจะยึดไว้เป็นงานของตนแต่ผู้เดียว

1.5.8 การแนะแนวมีจุดมุ่งหมายทั้งเป็นการป้องกันปัญหา การแก้ปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการ

1.5.9 การแนะแนวช่วยให้นักเรียนรู้จักตัวเองอย่างแท้จริง

1.5.10 การแนะแนวมีหน้าที่รับผิดชอบนักเรียนเป็นรายบุคคลแต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมด้วย

1.6 ประโยชน์ของการแนะแนว

การแนะแนวมีจุดมุ่งหมายช่วยให้นักบุคคลมีความสามารถช่วยตัวเองได้ กล่าวคือ ช่วยให้ผู้รู้จักและเข้าใจตนเองทุกด้าน ช่วยให้ผู้รู้จักพัฒนาตนเอง รู้จักนำความรู้ ความสามารถหรือศักยภาพของตนมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ประโยชน์ของการแนะแนวการศึกษาที่สำคัญมีดังนี้ (รวีวรรณ ชินะตระกูล. 2539 : 70-72)

1.6.1 ช่วยให้นักเรียนมีความมั่นคงทางจิตใจ โดยกิจกรรมแนะแนวจะช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเองอย่างแท้จริง รู้ขอบเขตความสามารถรวมทั้งจุดเด่นจุดด้อยของตนเองเป็นการสร้างความ

เชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง กล้าเผชิญความจริง ซึ่งคุณลักษณะเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาจนถึงขีดสุดซึ่งเป็นจุดประสงค์สำคัญของการศึกษา

1.6.2 ช่วยให้นักเรียนเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนสามารถวางแผนการในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง ทั้งด้านการศึกษาและอาชีพ

1.6.3 ช่วยให้นักเรียนปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ได้ดีทำให้นักเรียนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.6.4 ช่วยให้ครูเข้าใจนักเรียนดีขึ้น ทำให้ครูสามารถจัดการศึกษาได้เหมาะสมกับเด็ก การศึกษาจะได้ผลดีขึ้น

1.6.5 ช่วยครูในการแก้ปัญหาของนักเรียน เป็นการลดปัญหาในการเรียนการสอนไปด้วย

1.6.6 รู้แหล่งสำคัญในการเสนอข้อมูลให้ผู้บริหาร โรงเรียน เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน

1.6.7 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา การเลือกอาชีพ และดำรงชีวิตในสังคมแก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม และก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิตต่อไป

1.6.8 ช่วยให้นักเรียนรู้แนวทางการศึกษาต่อ รู้จักคุณค่าของการประกอบอาชีพ วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รู้จักระเบียบวินัย

1.6.9 ช่วยให้นักเรียนเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การป้องกันปัญหา ตัดสินปัญหา พัฒนาสิ่งที่ตนเองปรารถนาอย่างเหมาะสม

1.6.10 ช่วยให้เด็กแต่ละคนได้เรียน เพื่อเขาจะได้พัฒนาได้เต็มที่และมีความสุข ความสำเร็จในชีวิต

1.6.11 ช่วยให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง เพราะการรู้จักและเข้าใจตนเองนั้นส่งผลกระทบไปถึงการดำเนินชีวิตของนักเรียนในอนาคต การรู้จักและเข้าใจตนเอง จะช่วยให้นักเรียน ตัดสินใจในการเลือกเรียนต่อ เลือกประกอบอาชีพ หรือรู้จักปรับตัวที่จะอยู่ในสังคม และรู้จักดำเนินชีวิตของตนให้ดีและมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

1.6.12 ช่วยให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้เร็วซ้ากว่ากันนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเร้า หรือการจัดกิจกรรมการสอนของครูแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับสภาพของผู้เรียนอีกด้วย เพราะสภาพที่ว่านี้ มิใช่เป็นเรื่องของสติปัญญา เท่านั้น แต่ยังพาดพิงไปถึงอิทธิพลของสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้เรียนแต่ละคนมีอยู่ เช่น ประสบการณ์ที่ผ่านมา ความพึงพอใจ สุขภาพจิตของผู้เรียนอีกด้วย ทักษะบางอย่างที่ง่ายที่สุดที่ยังยากสำหรับผู้เรียนที่ขาดความสุขทาง

จิตใจ ที่เจ็บป่วยเป็นประจำ ครูที่มีความสำเร็จในการสอนจะต้องไม่ลืมว่า “เด็กทั้งตัว” มาโรงเรียน และจะต้องไม่ลืมว่ากลุ่มผู้เรียนที่ครูเกี่ยวข้องกับด้วยนั้นมีความแตกต่างกันมากมาย เป็นต้นว่าพื้นเพทางบ้าน ลักษณะนิสัยใจคอ สติปัญญา และร่างกาย ฉะนั้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ ก็ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของครูต่อความแตกต่างเหล่านี้ของเด็กแต่ละคนอยู่เสมอ รวมทั้งการปรับสภาพการณ์แห่งการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับเด็กแต่ละคนด้วย

2. องค์ประกอบสำคัญในการบริหารจัดการแนะแนว

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่เปิดกว้างให้สังคมมีส่วนร่วมและให้อิสระในการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน โดยกำหนดแนวการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ดังนั้นการจัดการแนะแนวที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ควรเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่ต้องจัดการควบคู่กับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารด้านองค์กร บุคลากรและการจัดการแนะแนวให้มีความหลากหลายในการปฏิบัติ ปรับบทบาทของการแนะแนวให้เป็นเชิงรุก และให้สังคมทุกส่วนได้มีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินงานแนะแนวและมีบทบาทในการแนะแนวชีวิตและสังคมในการบริหารจัดการแนะแนวการศึกษาควรพิจารณา 4 องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 5-7)

2.1 ขอบข่ายการแนะแนว

ขอบข่ายการแนะแนว เป็นการกำหนดภารกิจการแนะแนว ตามความต้องการของผู้เรียนที่สนองจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งการกำหนดขอบข่ายและภาระงานในการแนะแนวจะต้องอาศัยหลักการแนะแนวพื้นฐาน ดังนี้

2.1.1 การแนะแนวมีขอบข่ายสาระสำคัญ 3 ด้าน คือ

2.1.1.1 การแนะแนวการศึกษา

2.1.1.2 การแนะแนวอาชีพ

2.1.1.3 การแนะแนวเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ

2.1.2 ภาระงานในการแนะแนว ประกอบด้วย 5 งานหลัก คือ

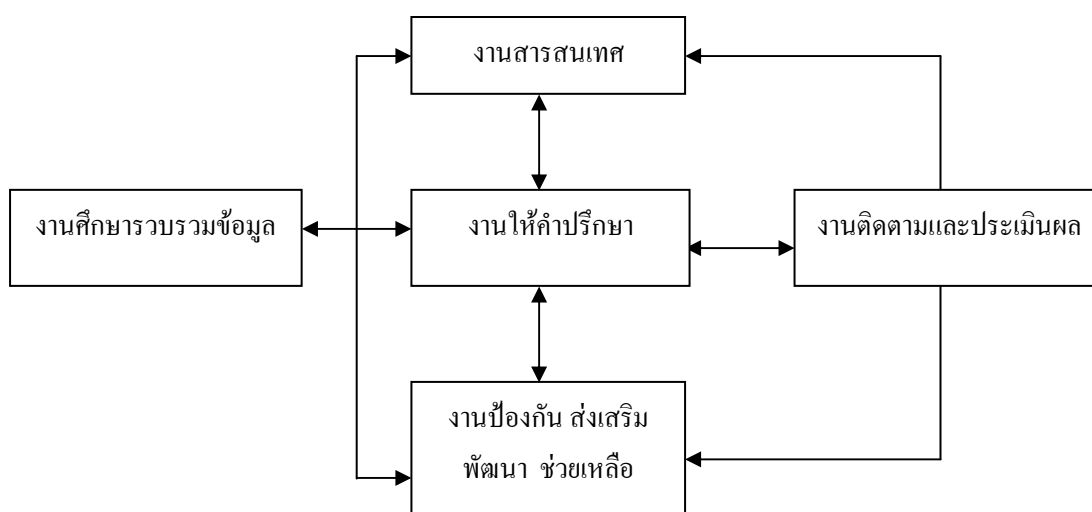
2.1.2.1 การศึกษารวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษาสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม แบบทดสอบ การเขียนอัตชีวประวัติ สังคมมิติ การเยี่ยมบ้าน โดยมีการบันทึกข้อมูลในระเบียบพฤติกรรม ระเบียบสะสม สมุดรายงานประจำตัว ผู้เรียน เป็นต้น

2.1.2.2 งานสารสนเทศ เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็นในการตัดสินใจ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรม ศิลธรรม จริยธรรม สุขภาพ โดยนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบรรยาย อภิปราย จัดป้ายสนเทศ จัดหาเอกสารคู่มือให้อ่าน ทัศนศึกษา การใช้สื่อ ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ ข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัยมีความจำเป็นมากในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น และป้องกันความล้มเหลวได้อย่างมาก

2.1.2.3 งานให้คำปรึกษา มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้เรียนที่มารับการปรึกษาเกิดการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง รู้ว่าปัญหาของตนอยู่ที่ตรงไหน ควรแก้ไขตนเองได้อย่างไร การแก้ไขนั้นมีกี่ทางและควรเลือกทางใดจึงจะเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด พร้อมทั้งเกิดความรับผิดชอบในการช่วยตนเองอย่างจริงจัง

2.1.2.4 งานป้องกัน ส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือ เป็นการจัดกิจกรรมด้านรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ได้รับการฝึกฝนหรือได้รับการช่วยเหลือตามควร เช่น กิจกรรมที่สนองความถนัด ความสนใจ และความสามารถ แก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกคนรวมทั้งการจัดทุนการศึกษา อาหารกลางวันหรือการหางานพิเศษ

2.1.2.5 งานติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามผลการดำเนินงานแนะแนวต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ภารกิจหลักงานแนะแนว

2.1.3 ลักษณะงานแนะแนว มี 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

2.1.3.1 การจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาให้กับผู้เรียนทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเพื่อให้ครูได้รู้จักผู้เรียนมากขึ้น

2.1.3.2 การจัดบริการเพื่อให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเองและรู้จักตนเองในทุกด้าน

2.1.3.3 การบูรณาการแนะแนวในการเรียนการสอนเป็นการนำเทคนิควิธีการทางจิตวิทยาและการแนะแนวมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนแต่ละกลุ่ม

2.2 โครงสร้างองค์กรแนะแนว

การดำเนินงานแนะแนวให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและบรรลุผล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีคุณภาพ การกำหนดโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ โดยคำนึงเป้าหมาย คือ ผู้เรียนและศักยภาพของสถานศึกษาเป็นหลัก รูปแบบหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ คือ การกำหนดองค์กรและคณะกรรมการที่รับผิดชอบการแนะแนว รวมทั้งผู้ปฏิบัติงานจากทุกกลุ่มทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีโครงสร้างเครือข่ายในระดับคณะทำงานและระดับปฏิบัติงาน มีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทิศทางนโยบายและแนวทางการดำเนินงานรวมทั้งบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่าย ประกอบด้วยองค์กรแนะแนวดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 8-9)

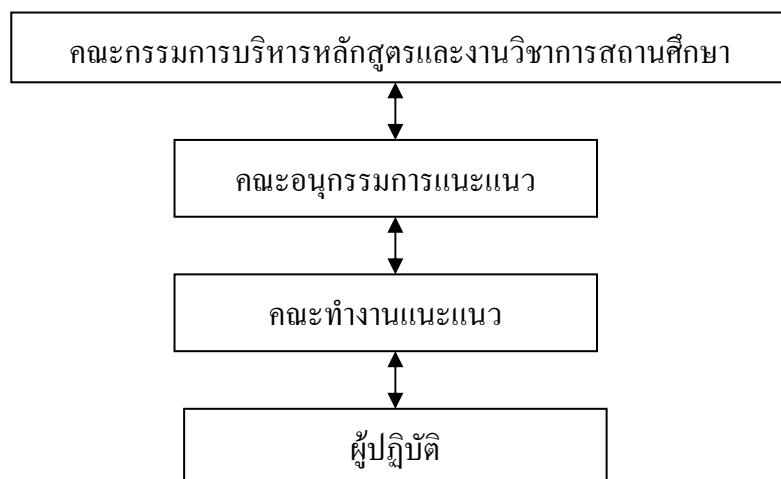
2.2.1 คณะอนุกรรมการแนะแนวประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้บริหารที่รับผิดชอบการแนะแนว

เป็นประธาน มีหัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้างานที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าครูที่ปรึกษา ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนผู้ปกครองและประธานคณะทำงานแนะแนวคณะกรรมการให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาคณะอนุกรรมการแนะแนวมีบทบาทที่สำคัญคือ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานการแนะแนว วิเคราะห์นโยบายและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดยุทธศาสตร์/แผนปฏิบัติการ นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานแนะแนว รายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา แต่งตั้งคณะทำงานแนะแนวตามความเหมาะสม

2.2.2 คณะทำงานแนะแนว สามารถจัดตั้งได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับขนาดของสถานศึกษา และการจัดแบ่งขอบข่ายงานแนะแนว นอกจากแบ่งตามกระบวนการแนะแนวเป็น 5 งาน แล้วยังสามารถจัดแบ่งในลักษณะอื่น ๆ เช่น แบ่งตามการคัดกรองกลุ่มผู้เรียน ดังนั้นการจัดตั้งคณะทำงานจึงอยู่ในดุลพินิจของคณะอนุกรรมการแนะแนวที่พิจารณาให้สอดคล้องตามศักยภาพ

ของสถานศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน คือ ดำเนินงานตามแผน ยุทธศาสตร์/แผนปฏิบัติการ กำกับ ติดตามและประเมินผล รายงานผลการดำเนินงานต่อคณะอนุกรรมการแนะแนว

2.2.3 ผู้ปฏิบัติงาน ดำเนินงานแนะแนวให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงผู้เรียนได้เป็นรายบุคคล จำเป็นต้องระดมสรรพกำลังทั้งในและนอกสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสื่อมวลชน บทบาท หน้าที่ของผู้บริหาร คือ สร้างระบบงานและจัดโครงสร้างองค์กรแนะแนวของสถานศึกษาให้ชัดเจน สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนเห็นคุณค่าของงานแนะแนว ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ ได้รับความรู้เพิ่มเติม ในเรื่องจิตวิทยาและการแนะแนว เพื่อให้สามารถบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ และ เชื่อมโยงสู่การดำรงชีวิตประจำวัน คัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และบุคลิกภาพ ที่เหมาะสมทำหน้าที่ ดังภาพประกอบ 3

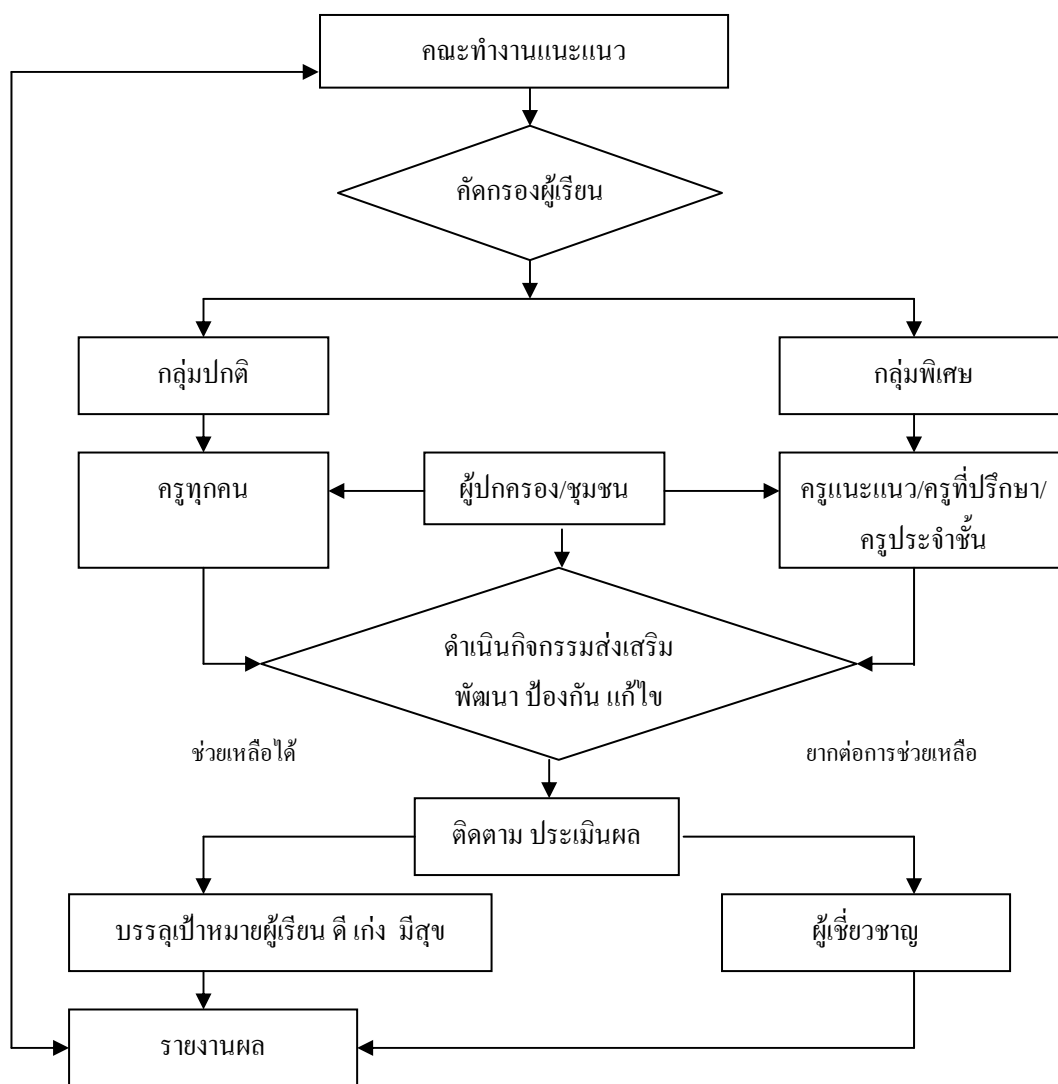
ภาพประกอบ 3 โครงสร้างองค์กรแนะแนว

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 8

2.3 ระบบการดำเนินงานแนะแนว

เพื่อสนองพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด การแนะแนวการศึกษาของสถานศึกษาจึงควรมีความชัดเจนเป็นระบบมากขึ้น โดยมีจุดเน้นให้ครูทุกคนมีบทบาทใน

การแนะแนว รู้จักและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษา การจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษ โดยกลุ่มปกติจะได้รับการสร้างภูมิคุ้มกันพัฒนาเต็มตามศักยภาพจากผู้บริหารและครูทุกคน กลุ่มพิเศษเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษ ผู้มีปัญหาทางการเรียน ผู้พิการ ผู้มีปัญหาอื่น ๆ จะเป็นกลุ่มที่ต้องดูแลช่วยเหลือพัฒนาส่งเสริมและเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดจากครูแนะแนว ครูที่ปรึกษาซึ่งจะทำงานเป็นทีม เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนสังคม ตลอดจน ทำตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ระบบการดำเนินการแนะแนว

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 15 อย่างระบบการดำเนินงานแนะแนวของสถานศึกษา
 ชงสมารณ เซ เตชบการจตการททททท 3 รุบเบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษา
 ตามอัธยาศัย จะเห็นได้ว่าการแนะแนวเป็นบทบาทของครูทุกคน ที่จะต้องดำเนินการคัดกรองและ
 จัดกิจกรรมหรือบริการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไข โดยครูทุกคน ที่ควรดำเนินการ
 ดังนี้

2.3.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2.3.2 คัดกรองผู้เรียนเพื่อจำแนกผู้เรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ และกลุ่มพิเศษ

2.3.4 ดูแลช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ในด้านต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเด็กตามศักยภาพ

2.3.5 พัฒนาระบบข้อมูลและภูมิความรู้ที่ทันสมัยเป็นประโยชน์และจำเป็นในการ

ดำเนินชีวิต

2.3.6 ประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อการร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

2.3.7 ประสานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อการดูแล

ช่วยเหลือและการส่งต่อผู้เรียน

2.3.8 จัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อป้องกัน แก้ไข ส่งเสริมพัฒนา

2.3.9 ผู้เรียน ทุกคนรวมทั้งผู้ที่มีความสามารถพิเศษ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ตลอดจน

ผู้มีปัญหาชีวิตและสังคม ให้สามารถพัฒนาตนได้เต็มตามศักยภาพ

2.3.10 ร่วมจัดบริการต่าง ๆ เช่น จัดบริการด้านสุขภาพ จัดหาทุนและอาหารกลางวัน

จัดหางาน จัดให้มีการฝึกงานและหารายได้ระหว่างเรียน จัดศูนย์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเพื่อการวางแผน

ชีวิต จัดบริการช่วยผู้เรียนที่มีปัญหา หรือความต้องการพิเศษ ติดตามผลผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและ

จบการศึกษาแล้ว

2.3.11 นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และประชาสัมพันธ์

2.4 การติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผล เป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานว่าบรรลุเป้าหมาย
 หรือไม่เพียงใด อุปสรรคที่ต้องแก้ไข หรือประสบความสำเร็จ ควรแก่การขยายผลให้กว้างขวาง
 ต่อไปควรมีหลักการและแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.4.1 ตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน ติดตามและประเมินผล โดยเปิดโอกาสให้
 ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วม

2.4.2 สร้างตัวชี้วัดความสำเร็จ ทั้งด้านผลผลิต (Output) กระบวนการ (Process) และ
 ปัจจัย (Input) อย่างเป็นระบบ มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

2.4.3 มีการจัดทำเครื่องมือในการติดตามและประเมินผล ให้สอดคล้องตามตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดไว้

2.4.4 ทำแผนปฏิบัติการและพัฒนาผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิค วิธีติดตามและประเมินผล

2.4.5 มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผล การปฏิบัติงานแนะแนวและส่งเสริมให้มีเครือข่ายเชื่อมโยงเพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

2.4.6 ใช้วิธีการติดตามและประเมินที่หลากหลายตามสภาพจริงและนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้เพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด รวมทั้งเผยแพร่ผลการดำเนินงานต่อสาธารณชน

3. การแนะแนวในโรงเรียน

การดำเนินงานบริหารจัดการงานแนะแนวในโรงเรียนจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการเป็นสำคัญ เพราะงานแนะแนวเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรหลายฝ่าย ทั้งบุคลากรภายในโรงเรียนและบุคลากรภายนอกโรงเรียน รวมทั้งนักเรียนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของการแนะแนว จึงจำเป็นที่ผู้ปฏิบัติงานแนะแนวจะต้องมีความรู้แนวทางในการดำเนินงานดังต่อไปนี้ คือ

3.1 หลักการสำคัญของการแนะแนวในโรงเรียน

หลักการของการแนะแนวมีความมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้รับบริการได้มีการพัฒนาถึงขีดสุดในทุก ๆ ด้าน คือ ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวและรู้จักการวางแผนการที่เหมาะสมให้กับตนเองในอนาคต เป็นต้นว่า การวางแผนการศึกษาหรือการประกอบอาชีพ

การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน เพื่อให้เกิดผลดีและมีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามหลักการที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้ (พนม ลิ้มอารีย์ และคณะ. 2541 : 16-17)

3.1.1 การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนจะต้องมุ่งให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกคน เนื่องจากนักเรียนทุกคนย่อมต้องการความช่วยเหลือจากโรงเรียนของตนและเป็นการให้บริการด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

3.1.2 การจัดบริการแนะแนวจะต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง คือ จัดอย่างเป็นระบบมีระเบียบแบบแผน มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ทุกขั้นตอน จนกระทั่งบุคคลที่ได้รับการช่วยเหลือสามารถช่วยตัวเองได้

3.1.3 ผู้ทำงานแนะแนวจะต้องยอมรับในความเป็นเอกัตบุคคล (Individual) ของนักเรียน นั่นคือจะต้องมีความเข้าใจและยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences) ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1.3.1 บุคคลแต่ละคนย่อมมีลักษณะเฉพาะของตนเองจะไม่เหมือนคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง สติปัญญา ความสามารถ อุปนิสัย ค่านิยม ความสนใจ ฯลฯ

3.1.3.2 บุคคลแต่ละคนย่อมมีพัฒนาการไปตามลักษณะเฉพาะของตนอย่างมีลำดับขั้นและต่อเนื่อง

3.1.3.3 บุคคลแต่ละคนย่อมมีกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงของตนเองตามประสบการณ์ที่ตนเองประสบมาและตามแนวทางหรือแผนการของตนที่วางไว้สำหรับอนาคต

3.1.3.4 การแนะแนวเป็นงานที่วางอยู่บนพื้นฐานกระบวนการพฤติกรรมของบุคคลและเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของมนุษย์ ดังนั้นการแนะแนวจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือและกลวิธีต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแบบทดสอบและไม่ใช้แบบทดสอบ เพื่อจะได้เข้าใจบุคคลแต่ละคนและช่วยให้บุคคลแต่ละคนได้เข้าใจตนเอง เพื่อจะได้สามารถควบคุมพัฒนาการส่วนตัวของนักเรียนได้

3.1.3.5 ผู้ทำงานด้านการแนะแนวจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแต่ละคน นั่นคือ จะต้องยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนมีอิสรภาพที่จะเลือกแนวทางชีวิตของตนเอง การเลือกและการตัดสินใจของนักเรียนควรเกิดจากการใช้วิจารณญาณของนักเรียน ไม่ใช่เกิดจากการบังคับ

3.1.3.6 การแนะแนวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการของการศึกษา ดังนั้นการแนะแนวควรจะสอดแทรกอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้มีพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างมีบูรณาการ (Integration)

3.1.3.7 การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนว (Counselor) จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมทางการแนะแนวมา โดยเฉพาะมีทั้งความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) ที่เหมาะสมและมีการจัดดำเนินการแนะแนวอย่างมีระบบ (Systematical guidance)

3.1.3.8 ผู้ทำงานด้านการแนะแนวต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และจะต้องเป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้เป็นอย่างดี

สรุป หลักการจัดการบริการการแนะแนวในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลดีและมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งจะต้องเกิดจากความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3.2 ครูกับการแนะแนวในชั้นเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 29-30) ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวม คือ ให้ผู้เรียนมีความสมดุล ทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม ตลอดจนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพนั้น การแนะแนวนับว่ามีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการแนะแนวมีกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถเลือกและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมมีทักษะในการจัดการชีวิต ตลอดจนสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขดังนั้นครูจึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการทางจิตวิทยาและการแนะแนว เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนความต้องการ เพื่อนำไปสู่การเลือกวิชาเรียนและเลือกอาชีพ เข้าใจและเห็นคุณค่าในตนเอง เข้าใจและยอมรับผู้อื่น สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ ครูควรมีข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนได้เหมาะสม สนองความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลา การเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปอย่างอบอุ่น ผู้เรียนมีความสุขที่จะเรียนรู้ ครูมีความสุขที่จะอยู่กับผู้เรียน การดำเนินงานแนะแนวให้ประสบความสำเร็จ จะต้องใช้องค์ความรู้ทางจิตวิทยาเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งวัย ความถนัด และความสนใจ ครูควรรู้จักและเข้าใจผู้เรียนใน 2 ลักษณะ คือ รู้จักผู้เรียนที่เป็นข้อมูลเชิงรูปธรรม เป็นข้อมูลที่เป็นสภาพจริง ที่ปรากฏให้เห็นได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ความ เป็นอยู่ ความถนัด ความสามารถ สุขภาพ การเรียน อุปนิสัย บุคลิกภาพ และการรู้จักผู้เรียนส่วนที่เป็น ข้อมูลเชิงนามธรรม คือ การรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ เป็นการรู้และเข้าใจ ความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละบุคคลแต่ละกลุ่ม ข้อมูลผู้เรียนทั้งสองส่วนมีความสำคัญและเชื่อมโยง ส่งผลซึ่งกันและกัน ครูควรมีความรู้ ความเข้าใจและมีเทคนิควิธีการรู้จัก และเข้าใจ ผู้เรียนใน 2 ประเด็นหลัก คือ

3.2.1 การวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคลและรายกลุ่ม

การรู้จักและเข้าใจผู้เรียนได้ดั่งนั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของ ผู้เรียน ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยใช้เครื่องมือ เทคนิค วิธีการที่หลากหลายและควรจะได้มาจากหลายฝ่าย และหลายสถานการณ์ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเพียงวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นข้อมูลที่ยังไม่น่าเชื่อถือ ควรศึกษาหลาย ๆ วิธี จนกว่าจะแน่ใจว่าได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพียงพอและเชื่อถือได้ สิ่งสำคัญในการศึกษา รวบรวมข้อมูล คือการวิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อการรู้จักและเข้าใจผู้เรียน โดยใช้หลักการทางจิตวิทยา และการแนะแนว การรวบรวมข้อมูลผู้เรียน ครูควรใช้เทคนิค วิธีการและเครื่องมือหลาย ๆ ชนิด เพื่อยืนยันความถูกต้อง ก่อนจะนำไปประมวลผล เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนต่อไป ซึ่งเครื่องมือที่ครูสามารถนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูล เช่น อัดชีวประวัติ การสัมภาษณ์ การสังเกต

ระเบียบสะสม การเยี่ยมบ้าน ระเบียบพฤติกรรม การทดสอบ สังคมมิติ การศึกษารายกรณี เครื่องมือดังกล่าวควรเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ ได้รับการยอมรับ มีมาตรฐาน เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับลักษณะข้อมูลที่ต้องการ การรวบรวมข้อมูลให้ได้ข้อเท็จจริง เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาที่เหมาะสมนั้น นอกจากครูจะรู้และเข้าใจคุณสมบัติของเครื่องมือแต่ละชนิดเป็นอย่างดีแล้ว ครูต้องมีทักษะหรือศิลปะที่จะให้ผู้เรียนเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจริงของตนด้วยความรู้สึที่ปลอดภัย และมั่นใจว่าจะได้รับการช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ จำเป็นที่ครูต้องใช้ ทักษะในการสังเกต การฟัง การถามผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาให้กับผู้เรียน

การวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคลในกรณีที่ครูสังเกตเห็นพฤติกรรม สิ่งบอกเหตุหรือแนวโน้มบางประการที่ไม่ปกติของผู้เรียน เช่น เหม่อลอย ซึมเศร้า ผลการเรียนลดต่ำลง มาโรงเรียนสายเป็นประจำ ร่างกายพิการ หรือมีความสามารถพิเศษ ฯลฯ ครูต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนคนนั้นทุกวิธีทุกแหล่งเท่าที่จะสามารถกระทำได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำต่อการวางแผนการจัดกิจกรรม หรือการช่วยเหลือผู้เรียนคนนั้น ได้ถูกต้อง ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของเขาทั้งนี้ครูต้องทำงานร่วมกับกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ เพื่อน ๆ ของผู้เรียน ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้บริหาร โรงเรียน บุคคลองค์กรภายนอก ที่จะส่งผู้เรียนไปรับความช่วยเหลือสนับสนุนในกรณีที่เกินกำลังความสามารถของครูในการให้ความช่วยเหลือได้

การวิเคราะห์ผู้เรียนรายกลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้เรียนรายกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหรือความต้องการใช้ข้อมูลในแต่ละครั้ง แต่ละด้านว่าโรงเรียนหรือครูคนใดคนหนึ่งต้องการข้อมูลไปใช้ประโยชน์ด้านใด อาจเป็นภาพรวมของผู้เรียนทั้งโรงเรียน หรือผู้เรียนแต่ละห้องที่ครูผู้นั้นรับผิดชอบ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากวิธีการและเครื่องมือต่างๆแล้ว จึงนำมาจำแนกแยกแยะจัดกลุ่มตามสภาพปัญหา ความต้องการและวางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือ แก้ไขในลักษณะเป็นกลุ่ม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มปกติ ที่ต้องมุ่งเน้นด้านการป้องกันและส่งเสริมพัฒนา กลุ่มพัฒนา ที่โรงเรียนหรือครูต้องการให้ความสนใจเป็นพิเศษ จัดกิจกรรมพัฒนาส่งเสริม ป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขตามสภาพที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มปกติหรือกลุ่มพิเศษจะต้องคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน และต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นเดียวกัน

3.2.2 การบูรณาการแนะแนวในการจัดการเรียนรู้

การบูรณาการแนะแนวเข้าไปในการจัดการเรียนรู้ เป็นบทบาทของครูทุกคนที่ต้องรู้จักและเข้าใจผู้เรียน เข้าใจถึงพฤติกรรมและสาเหตุของพฤติกรรม ตลอดจนสามารถนำคำแนะนำช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม เพื่อทำความเข้าใจและจัดการเรียนการสอนให้

เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนอย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการแนะแนวที่ครูควรทำความเข้าใจเพื่อการรู้จักผู้เรียนและนำมาใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วยความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

3.2.2.1 อัตมโนทัศน์ (Self concept) เป็นเรื่องเกี่ยวกับเจตคติ ความรู้สึกและการยอมรับของแต่ละบุคคลที่มีต่อตนเอง เจตคติเกี่ยวกับ “ตน” เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของแต่ละบุคคล การมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองเช่นไร จะสะท้อนให้เห็นว่าตนเองมองคนอื่นอย่างไร ถ้ามีความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางบวก เช่น มองว่าตนเองเป็นผู้มีความสามารถ มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ ใจดี ฯลฯ ก็จะประพฤติปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างทัดเทียมกันกับตนเอง เห็นคุณค่าและยอมรับผู้อื่น ผู้ใดก็ตามที่มีความรู้สึกเช่นนี้กับผู้อื่น ก็จะได้รับ การปฏิบัติตอบเช่นเดียวกัน ในทางตรงข้ามถ้ามีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางลบ ก็จะมีความรู้สึกที่เป็นลบ เช่นนี้ให้กับผู้อื่น ผลคือ ความขัดแย้ง มีอคติ

ผู้เรียนที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก รู้ว่าตนเองเป็นผู้ที่มีความสามารถจะมีลักษณะมั่นใจในตนเอง ยอมรับตนเองและมองเห็นคุณค่าในตนเอง มักจะเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการเรียน ส่วนผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางลบ มักจะเป็นผู้ที่รู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กระตือรือร้นอยากเรียน มองตนเองอย่างไม่มีคุณค่าซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นลักษณะของผู้เรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน

สำหรับผู้เรียนแล้วครูเป็นบุคคลสำคัญและผลจากความเชื่อหรือความคาดหวังของครูมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน มีการวิจัยหลายเรื่องได้กล่าวถึงความเชื่อ ของครู ซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จของผู้เรียน สรุปได้ว่า การรับรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับอารมณ์ของครูหรือความคาดหวังของครูในทางบวก จะมีผลต่อความสำเร็จในการเรียนและการแสดงพฤติกรรมของผู้เรียน การที่ครูเชื่อว่าผู้เรียนสามารถทำได้สำเร็จจะมีผลทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าครูคิดว่าผู้เรียนทำไม่ได้ ก็จะมีผลกระทบต่องผู้เรียนในทางลบเช่นกัน ดังนั้นครูจึงควรมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีและความคาดหวังที่ดีให้กับผู้เรียน เพราะผู้เรียนพร้อมที่จะทำตามความคาดหวังนั้นๆ ไม่ว่าจะ เป็นในทางบวกหรือทางลบ ความรู้สึกนึกคิดของครูจึงมีผลต่อผู้เรียน ทั้งสิ้น

ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและทำให้การเรียนรู้อมีประสิทธิภาพ ครูจึงจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณค่ามีศักยภาพ สร้างบรรยากาศที่ท้าทาย กระตุ้นให้กำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการทำงาน พுகให้ ผู้เรียนรู้สึกว่าครูเชื่อในความสามารถของเขาที่จะทำงานนั้น ๆ ให้สำเร็จได้ แม้ว่าจะเป็นงานที่ค่อนข้างยาก ให้ผู้เรียนรู้สึกมีอิสระที่ทำ ไม่ใช่การถูกบังคับ สร้างบรรยากาศที่มีอิสระ ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือกสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่าสำหรับตนเอง ทั้งนี้รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดพลาดด้วย

บรรยากาศเช่นนี้จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมั่นใจในตนเองที่จะศึกษาค้นคว้า ไม่เกิดความตึงเครียด การที่ครูเห็นคุณค่าในตัวผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง การจัดการเรียนการสอนไม่มีอะไรสำคัญเท่ากับความรู้สึกที่ครูเห็นว่า ผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่าและสามารถเรียนได้ ถ้าครูมีความรู้สึกเช่นนี้ให้กับผู้เรียนอย่างจริงจัง จะมีผลต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน

นอกจากนี้ผู้เรียนจะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและยอมรับนับถือในตนเอง ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับผู้เรียนที่มีปมด้อย ขาดความมั่นใจในตนเอง ดังนั้นครูจึงควรพยายามถ่ายทอดความรู้สึกที่แสดงถึงคุณค่าและความสำคัญของผู้เรียนให้ผู้เรียนรับรู้ได้ สร้างความอบอุ่น ความรู้สึกทางด้านจิตใจมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน ดังนั้น การที่ครูมีความเข้าใจเป็นมิตร ยอมรับตลอดจนให้ความช่วยเหลือ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจอยากเข้าใกล้ ความรู้สึกนี้จะส่งผลถึง ผู้เรียนที่จะเรียนรู้อย่างมีความสุข ดังนั้นบรรยากาศที่มีความอบอุ่น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและผู้เรียนรู้สึกว่าครูเอื้ออาทรกับการกระทำของตนจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักการเรียน สร้างบรรยากาศที่มีวินัย แต่มีไฉไลอยู่ภายใต้การควบคุมลงโทษ ครูจะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจว่า เพราะเหตุใดจึงต้องทำสิ่งนี้แต่ไม่ทำสิ่งนั้น

วิธีการของครูมีความสำคัญมากต้องสุภาพแต่มีความหนักแน่น และอีกสิ่งหนึ่งที่ครูต้องคำนึงถึงคือไม่ให้สิทธิพิเศษกับผู้เรียนบางคน มิเช่นนั้นจะมีปัญหาว่าทำไมคนนี้ได้ คนนั้นทำไมไม่ได้ เทคนิคการควบคุมที่ใช้ได้ผลดีโดยมิให้ผู้เรียนรู้ตัว คือ การที่ครูพูดให้นักเรียนเข้าใจว่าทุกคนล้วนเป็นคนที่มีความสำคัญต่อครูทั้งสิ้น ดังนั้นไม่ว่าผู้เรียนจะทำอะไร การกระทำนั้น ๆ ของเขาล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น ความสำเร็จ เป็นสิ่งที่ครูควรสร้างให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน เพราะความเห็นชอบของบุคคลที่มีความสำคัญต่อผู้เรียน จะมีผลต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และการไม่ได้รับความเห็นชอบจะมีผลต่อความสำเร็จในการกระทำกิจกรรมต่างๆ น้อยลง ดังนั้น ครูจึงควรพูดถึงความสำเร็จมากกว่าการพูดถึงความล้มเหลวของผู้เรียน เพราะความล้มเหลวไม่ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะคนเราจะเรียนรู้ว่าตนเองมีความสามารถนั้นเกิดจากความสำเร็จมิใช่จากความล้มเหลว ความใกล้ชิด การเอาใจใส่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของอารมณ์ความรู้สึกและความสามารถของผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกดีงาม มีชีวิตชีวา ตื่นตัว กระฉับกระเฉง และรู้สึกว่ามีความสำคัญ ความเอาใจใส่เหล่านี้ ครูสามารถแสดงออกได้ในหลาย ๆ ลักษณะ เช่น การสัมผัส และต้องทางกาย การมอง การยิ้มให้ การสบตา การใช้คำพูด การแสดงออกทางสีหน้า ฯลฯ การแสดงออกเหล่านี้จะช่วยทำให้ ผู้เรียนเกิดความรู้สึกมั่นใจและความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

3.2.2.2 ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นความต้องการตามธรรมชาติ และส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ในกระบวนการเรียนการสอนหากครูได้รู้จักและทำความเข้าใจความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนก็จะสามารถจัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มขีดสูงสุดแห่งความสามารถของตน มาสโลว์ (Maslow) ได้เสนอลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์เป็นแนวอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ทุกคนได้ 5 ขั้น ดังนี้

3.2.2.2.1 ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) ได้แก่

ความต้องการด้านอาหาร เสื้อผ้า ความต้องการทางเพศ และการออกกำลังกาย เป็นต้น เป็นความต้องการขั้นต้นซึ่งมนุษย์ทุกเพศทุกวัยมีความต้องการในขั้นนี้เหมือนกัน แต่แตกต่างกันที่ความอดทนในการจัดการให้ ความต้องการนี้บรรเทาได้ง่าย ความต้องการในขั้นนี้มีพลังเหนือความต้องการในขั้นอื่นๆ ถ้าขาดหายไปจะมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาตนเอง ผู้เรียนอาจไม่สนใจร่วมกิจกรรมเพราะความไม่สบายกาย เช่น หิว กระจาย หนาว ร้อนเกินไป หรือที่นั่งอาจไม่สบาย ครูจึงควรตระหนักถึงความสำคัญในขั้นนี้ และควรให้ความสนใจใ้ถามผู้เรียน เพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคน

3.2.2.2.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) มนุษย์ทุกคนต้องการความปลอดภัยเป็นพื้นฐานของชีวิต ความคับข้องใจของบุคคลส่วนใหญ่มักเกิดจากความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้ทั้งในสังคมและในร่างกาย เมื่อบุคคลขาดความรู้เพื่อการพิจารณาที่จะสูญเสียความมั่นใจในตนเองทำให้เกิดความวิตกกังวลและเพิ่มการปกป้องตนเอง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของความไว้วางใจซึ่งกันและกันจะช่วยให้บุคคลคลายความวิตกกังวลและก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยแบ่งออกเป็น 5 ประการ

3.2.2.2.2.1 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางด้านร่างกาย (Physical safety needs) บุคคลมักเสี่ยงอันตรายเพื่อให้บรรลุผลในสิ่งที่ต้องการ แต่บุคคลมักมีระมัดระวังป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเองอยู่เสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ครูควรตระหนักถึงความต้องการนี้ โดยไม่จัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนไม่ปลอดภัย หรือถูกบังคับให้เสี่ยงกับการได้รับความบาดเจ็บทางร่างกาย

3.2.2.2.2.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางวัตถุ (Material safety needs) ได้แก่ ความต้องการความมั่นคงเกี่ยวกับสภาพการเงิน สวัสดิการ เป็นต้น ความต้องการด้านนี้ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น กระบวนการเรียนการสอนควรช่วยให้ผู้เรียน

พัฒนาและเข้าใจเกี่ยวกับ ค่านิยมด้านวัตถุของตนเองโดยช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self knowledge) ที่มีความสัมพันธ์ต่อการศึกษาและการวางแผนอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสนองความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางด้านวัตถุของตนเอง

3.2.2.2.3 ความต้องการความเชื่อมั่นในตนเอง (The need for self – confidence) เป็นปัญหาที่พบมากในห้องเรียนและในโรงเรียน ไม่ว่าผู้เรียนจะแสดงว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเองหรือแสดงออกให้เห็นว่ามีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นการแสดงให้เห็นถึงการใช้การปกป้องตนเองหรือต่อต้านความกลัวของตนเองทั้งสิ้น ดังนั้นครูควรจัดบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนไม่รู้สึกลูกถูกคุกคามทางจิตใจและให้ผู้เรียนรู้สึกได้ว่าห้องเรียนเป็นที่ที่เขาสามารถพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจต่อกันและความสามารถนี้เองเป็นจุดสำคัญในการเพิ่มความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองของผู้เรียน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์โดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียนไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเต็มขีดสูงสุดแห่งความสามารถของแต่ละบุคคล

3.2.2.2.4 ความต้องการไว้วางใจผู้อื่น (The need to trust others) ความต้องการไว้วางใจผู้อื่น เป็นความปรารถนาที่จะยอมรับและเชื่อมั่นในผู้อื่น ความต้องการไว้วางใจผู้อื่น จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนพร้อมที่จะแบ่งปันความรู้สึกนึกคิด และความร่วมมือในการทำงาน กลุ่มภายใต้บรรยากาศที่เป็นการส่งเสริม การเปิดเผยตนเอง เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.2.2.5 ความต้องการได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น (The need to be trusted by others) ก่อให้เกิดความงอแงของบุคคล เป็นการเปิดประตูสู่การให้และรับข้อมูล ป้อนกลับซึ่งกันและกันและก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับทุกคน การได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น มีผลต่อการเพิ่มความนับถือในตนเองและความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งพาอาศัยกันของผู้เรียนในชั้นเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ปัญหา ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมที่ไว้วางใจต่อกัน เช่น การแสดงความห่วงใย การเอาใจใส่ การให้กำลังใจต่อเพื่อน ซึ่งเป็นลักษณะบุคลิกภาพที่สำคัญที่สุดในการมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

3.2.2.2.3 ความต้องการความรักและการมีส่วนร่วม (Love and belonging needs) มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาความรักความผูกพันจากครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลทั่วไป เป็นผลให้บุคคลเกิดความว่าเหวและรู้สึกว่ตนเองอยู่อย่างโดดเดี่ยว มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะรักและเป็นที่รัก ความต้องการความรักและการมีส่วนร่วมมีหลายระดับเริ่มต้นจากความต้องการการยอมรับจากผู้อื่นหรือกลุ่มที่ตนพอใจ แล้วพัฒนามาเป็นการยอมรับในตนเอง ผู้เรียนมักต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ผู้เรียนบางคนอาจประสบปัญหาการมีความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้เขารู้สึกโดดเดี่ยวจากการไม่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และอาจมีความรู้สึกไม่ดีต่อตนเอง ไม่ชอบและ

ไม่ยอมรับตนเอง ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนที่จัดให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มจึงมีส่วนช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการความรัก การมีส่วนร่วมและการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

3.2.2.2.4 ความต้องการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self esteem needs) ความต้องการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการแสวงหาการยอมรับนับถือจากผู้อื่น และจากตนเอง ความต้องการนี้จะได้รับการตอบสนองเมื่อบุคคลรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีค่า เข้มแข็ง เป็นประโยชน์และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง เป็นการยอมรับที่เกิดจากภายในตนเอง หรือจากบุคคลอื่น ขณะที่ผู้เรียนประสบปัญหา ส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มที่คิดว่าตนเองไม่มีค่า และคิดว่าคนอื่นก็เห็นว่าตนไม่มีค่า เช่นกัน ดังนั้นครูควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจากบรรยากาศของการทำงานเป็นกลุ่มที่มีครูคอยเอื้ออำนวยและจัดสถานการณ์ให้สมาชิกทุกคนมีหน้าที่และบทบาทตามความถนัดและความสามารถของตนจะช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ว่าคุณค่าของตัวเองมีความสำคัญ

3.2.2.2.5 ความต้องการการบรรลุภาวะสัจการแห่งตน (Self – actualization needs) ความต้องการบรรลุภาวะสัจการแห่งตนนี้ เป็นความปรารถนาของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มขีดสูงสุดแห่งความปรารถนา เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ เพื่อการมีชีวิตที่เป็นธรรมชาติมีความเชื่อมั่นและยอมรับตนเอง มีพลังในการช่วยเหลือผู้อื่น มีสำนึกที่ดีต่อสังคม มีความคิดสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่นและมีความสามารถพิจารณาปัญหาโดยใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลางมากกว่าจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางของปัญหา สามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยจิตใจที่กว้างขวาง

3.2.2.3 พฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในแต่ละวันนั้นเกิดจากการเรียนรู้และได้รับการเสริมแรง พฤติกรรมใดที่ทำแล้วตนได้รับความพึงพอใจ ก็จะคงพฤติกรรมนั้นไว้ เช่น การที่เด็กทำงานสะอาดเรียบร้อยแล้วได้รับคำชมจากผู้ใหญ่ หรือผู้ใหญ่แสดงสีหน้าและแววตาว่าชื่นชม การที่เด็กได้รับความพึงพอใจจากท่าทีของผู้ใหญ่ ย่อมมีแนวโน้มที่จะทำให้เด็กคนนั้นทำงานสะอาดเรียบร้อยต่อไป เมื่อเกิดบ่อยครั้งเป็นเวลานาน ก็จะติดเป็นนิสัยเป็นคนทำงานสะอาด เรียบร้อย ทั้งนี้เพราะคำชมของผู้ใหญ่เป็นตัวเสริมแรงให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ให้รับเสริมแรงทันที เพื่อเป็นการกระตุ้นให้กำลังใจ ให้ผู้เรียนรู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น พฤติกรรมที่เรียกร้องความสนใจให้พิจารณาว่าทุก ๆ ครั้งที่คุณเรียนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น ครูเคย ทำอย่างไร การกระทำเช่นนั้นของครูอาจส่งเสริมพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจของผู้เรียนยิ่งขึ้น ดังนั้นถ้าครูหยุดพฤติกรรมที่เคยทำมาใช้วิธีไม่ให้ความสนใจ เมื่อทำหลาย ๆ ครั้ง ในที่สุดผู้เรียนจะเริ่มรู้ว่าวิธีการของตนไม่ได้ผลก็จะเลิกไปเอง เมื่อใดที่ผู้เรียนเอะอะโวยวายเรียกร้องความสนใจ ให้ครูชมพฤติกรรมที่ดีของเขา เพื่อให้ผู้เรียน

ทราบว่าคุณครูและเพื่อนยอมรับ เมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าว ครูใช้วิธีลงโทษ แต่ก็ไม่สามารถแก้พฤติกรรมนั้นให้หายได้ อาจเป็นไปได้ว่าผู้เรียนได้รับความพึงพอใจจากการลงโทษนั้น การลงโทษจึงเป็นตัวเสริมแรงให้พฤติกรรมก้าวร้าวนั้นคงอยู่ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วครูต้องหยุด การลงโทษ แล้วหาพฤติกรรมที่พึงประสงค์มาแทน ซึ่งจะดีกว่าการพยายามกำจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์โดยไม่หาสิ่งอื่นมาแทน เช่น ครูอาจพูดกับผู้เรียนดี ๆ แนะนำให้ประพฤติในสิ่งที่ควร และเมื่อผู้เรียนทำตามควรให้รางวัลด้วยการชม แม้ว่าพฤติกรรมจะดีขึ้นเพียงเล็กน้อยหรือยังต่ำกว่ามาตรฐานที่ต้องการ เพื่อเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้นไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมที่เป็นที่พึงประสงค์เป็นที่ยอมรับของสังคม

สิ่งที่ครูพึงระวังเกี่ยวกับการให้การเสริมแรงคือ จะต้องให้ทันทีภายหลังการแสดงพฤติกรรมที่ดีขึ้น ถ้ารั้งรออยู่นานจะใช้ไม่ได้ผล เช่น ผู้เรียนก้าวร้าวมีพฤติกรรมดีขึ้น ตั้งใจเรียนมากขึ้นถ้าครูสังเกตอยู่เฉยๆ โดยที่ไม่ชมไม่ให้กำลังใจ พอถึงสิ้นปีผู้เรียนคนนี้ได้รับการเสนอชื่อให้ได้รับรางวัลตั้งใจเรียน โดยที่ครูคิดว่าเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนทำดีต่อไป แต่บังเอิญให้ในระยะเวลาไม่เหมาะสมเพราะให้ในช่วงเวลาที่ผู้เรียนกลับไปเป็นคนเกรงกลัวเพื่อนและไม่ตั้งใจเรียนอย่างเดิม ผู้เรียนจึง เทียบว่าเขาได้รางวัลทั้ง ๆ ที่ชอบเกรงกลัวเพื่อนและไม่ตั้งใจเรียน ดังนั้น การให้รางวัลที่จะเป็นการเสริมแรงจึงต้องให้ทันทีที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น การแสดงความสนใจกับพฤติกรรมที่ไม่ดีของ ผู้เรียนเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้นยิ่งขึ้น และผู้เรียนจะหยุดทำเหลวไหล ถ้าครูไม่ให้ความสนใจ แต่ทั้งนี้ได้รวมถึงการที่ผู้เรียนทำลายทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียนหรือตลอดจน การเล่นเกมเกรงกลัวเพื่อนแรง ๆ จนได้รับบาดเจ็บ ในการมอบหมายงานให้ทำทุกครั้ง ครูควรมีการให้ข้อสังเกตแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับการทำงานนั้น ๆ จะเป็นแรงจูงใจในการทำงานเป็นอย่างดี การให้ผู้เรียนทราบถึงผลการทำงานของตนในลักษณะการให้ข้อคิดเห็น จะช่วยให้เกิดความสนใจ ตั้งใจ และช่วยให้ตัดสินใจว่าการกระทำนั้น ๆ ให้ผลดีขึ้นหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

โดยธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันตามสภาพของร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ตลอดจนวิธีคิด ค่านิยม และความเชื่อ ซึ่งในด้านจิตวิทยาแต่ละช่วงวัยจะมีพัฒนาการด้านต่างๆ รวมทั้งในด้านสังคมแตกต่างกัน ครูจึงต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละช่วงวัยและวิเคราะห์ความแตกต่างให้ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ธรรมชาติของผู้เรียนในการเรียนรู้แต่ละช่วงวัย มีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 พฤติกรรมและธรรมชาติของผู้เรียนในวัยนี้จะมีลักษณะทางร่างกาย คล่องแคล่วว่องไว ไม่อยู่นิ่ง ดังนั้นครูจึงควรจัดกิจกรรมให้มีการเคลื่อนไหว คุยกันบ้าง และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาที่เด็กเบื่อและจำเจต่องานที่โต๊ะเรียนนานเกินไป ควรปล่อย

ให้เด็กได้พักบ่อย ๆ และให้ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เด็กในวัยนี้มีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมกล้ามเนื้อในการปฏิบัติงานนาน ๆ ดังนั้นครูจึงควรระมัดระวังไม่ให้เด็กฝึกทักษะใดนานเกินไป เพราะแทนที่จะเป็นผลดี กลับจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาที่เรียนและโรงเรียน เด็กวัยนี้มักติดโรคน้ำไข้ว ครูควรสำรวจความผิดปกติของเด็ก ถ้าพบปัญหาควรแยกตัวเด็กหรือส่งกลับบ้าน เพื่อลดปัญหาการระบาดของโรค ลักษณะทางสังคม วัยนี้เริ่มรู้จักการคบเพื่อน ครูควรจัดกิจกรรมเพื่อศึกษาลักษณะทางสังคมของเด็ก ๆ ภายในชั้นเรียน เพื่อช่วยเด็กที่มีปัญหาในการคบเพื่อน นอกจากนี้เด็กชายและเด็กหญิงเริ่มจะแสดงความสนใจต่างกัน ทั้งในการเล่นและการเรียนในวัยนี้จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ไม่บิดพลิ้วและไม่มีการยืดหยุ่นทุกสิ่งเป็นจริงเป็นจัง การทะเลาะ การแข่งขัน การคุยโอ้อวด การต่อสู้ เป็นธรรมชาติของเด็กวัยนี้ ครูจำเป็นต้องเข้าไปช่วยชี้แจงให้เข้าใจกัน และควรส่งเสริมให้เด็กแข่งขันกับตัวเองแทนการแข่งขันกับผู้อื่น ลักษณะทางอารมณ์ เด็กจะมีอารมณ์อ่อนไหว ง่ายต่อการติเตียนและการเยาะเย้ยถากถาง ชอบการชมเชยและการยอมรับ เด็กในวัยนี้จะนิยมชื่นชมครู ดังนั้นครูจึงควรระมัดระวังหลีกเลี่ยงคำพูดถากถาง ซึ่งจะไปกระทบความรู้สึกของเด็กและเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อไป เด็กในวัยนี้ต้องการสร้างความพอใจให้ครูชอบที่จะปรนนิบัติครู และจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด ดังนั้นครูควรมอบหมายงานให้เด็กมีโอกาสรับผิดชอบโดยทั่วถึง อย่าเฉพาะเจาะจงเพียงคนเดียวคนหนึ่ง เพราะเด็กทุกคนต่างอยากทำงานให้เป็นที่พึงพอใจของครูทั้งสิ้น ลักษณะทางสติปัญญาในวัยนี้มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดในการสอนเด็กวัยนี้คือการสร้างแรงจูงใจให้แก่เด็กในวัยนี้ ชอบพูดมากกว่าเขียน เด็กจะตอบทุกคำถามแบบนกแก้วนกขุนทอง ไม่รู้ว่าจะตอบนั้นถูกหรือผิด ดังนั้น ครูจึงต้องเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนมีโอกาสตอบ ไม่ว่าจะคำตอบนั้นจะถูกหรือผิดก็ตาม ความแตกต่างของรูปแบบการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนเริ่มปรากฏขึ้นทำให้เด็กมีปฏิกิริยาต่อการเรียนแตกต่างกัน ดังนั้น ครูจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนองรูปแบบการเรียนรู้ที่ต่างกันของเด็กได้

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ลักษณะทางกายโดยทั่วไปเด็กหญิงวัยนี้เติบโตเร็วกว่าเด็กชาย เด็กหญิงส่วนใหญ่ย่างเข้าสู่วัยรุ่นปร่างเปลี่ยนไป ต้องปรับตัวทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เด็กจะเป็นกังวล และในขณะเดียวกันมีความอยากรู้อยากเห็นสูง ครูจึงควรให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่เด็ก อาจขอให้ครูพยาบาลประจำโรงเรียน ทำหน้าที่นี้ก็ได้เด็กชายชอบเล่นรุนแรง ครูควรปล่อยให้เล่นถ้าเห็นว่าไม่เกินกำลังและไม่เป็นอันตราย แต่ถ้าเป็นการเล่นที่รุนแรง ซึ่งอาจเป็นอันตราย ครูควรอธิบายให้ฟังและชักจูงให้ไปทำกิจกรรมอื่น เช่น เล่นกีฬา เด็กในวัยนี้สามารถทำงานได้ละเอียดได้ดีขึ้น ครูควรสนับสนุนให้เด็กได้ทำงานที่ต้องใช้ความประณีตบ้าง เช่น การวาดรูป ระบายสี ทำเครื่องปั้นดินเผา เล่นดนตรี เพื่อช่วยให้เด็กใช้มือได้ดีขึ้น ลักษณะทางสังคม

กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กในวัยนี้มาก เด็กต้องการเป็นคนดังในหมู่เพื่อนมากกว่าจะเชื่อฟังผู้ใหญ่ ซึ่งต่างจากเด็กวัยประถมศึกษาตอนต้น มีการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม ดังนั้นแม้จะให้อิสระแก่เด็กเต็มที่ ครูก็ควรดูแลอย่างใกล้ชิด กีฬาที่เล่นเป็นทีมได้รับความนิยมมากขึ้น มีความรักพวกพ้องมากขึ้น ครูควรชักจูงให้มีการเล่นรวมกันหรือมีการแบ่งกลุ่ม ที่แตกต่างกันในบางครั้งการคิดใจแบบหวือหวาหรือนิยมคนเก่งจะพบได้เสมอในเด็กวัยนี้ อาจเป็นการคิดใจครู นักกีฬา หรือ ดารา ครูควรพยายามลดความซาบซึ้งของเด็กที่มีมากเกินไปให้ลดลง แต่ไม่ควรทำเป็นเรื่องตลก ซึ่งจะทำให้เป็นผลเสียได้ลักษณะทางอารมณ์เด็กในวัยนี้สามารถยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวได้ มิได้ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่เหมือนกับเด็กวัยประถมศึกษาตอนต้น มีเหตุผล รู้จักพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจเป็นธรรมมากขึ้น ดังนั้นครูจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับระเบียบวินัยในห้องเรียนหรือในกลุ่มเอง เพื่อลดความขัดแย้งเหล่านี้ ลักษณะทางสติปัญญา เด็กวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็นในทุกๆ เรื่อง และจะสนใจช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งการที่เด็กเปลี่ยนความสนใจจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ได้หมายความว่าเด็กมีความคิดสับสน และครูไม่ควรบังคับให้เด็กทำในเรื่องที่เด็กไม่สนใจแล้ว ครูควรให้เด็กทำกิจกรรมหลายอย่าง และให้เขาเลือกที่ชอบกิจกรรมใดมากที่สุด แต่ทั้งนี้ครูควรสอนให้เด็กรู้จักพักเพียรพยายาม คอยสนับสนุนให้กำลังใจเขาทำงานนั้น ๆ ให้ดีที่สุด โดยที่เขาไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับ เด็กในวัยนี้ต้องการความเป็นอิสระ แต่ขณะเดียวกันก็ยังต้องการความช่วยเหลือแนะแนวทาง ดังนั้นครูจึงควรอดทนและพยายามเข้าใจให้มากที่สุด เด็กวัยนี้จะตั้งความหวังในการทำงานสูงและต้องการทำให้ได้ผลสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นเมื่อไม่สามารถทำได้ตามความคาดหวังจะเกิดความคับข้องใจและรู้สึกละอาย ครูควรให้เขาเริ่มทำในสิ่งที่ย่าง ๆ ไปก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ยากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้ความสามารถของตนเองและไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จได้

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ลักษณะทางร่างกายเด็กส่วนใหญ่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาว โดยเฉพาะเด็กหญิงเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย เด็กในวัยนี้จึงมักมีปัญหาเรื่องการปรับตัวในขณะนี้ ครูจึงควรสอนเรื่องเพศศึกษา เพื่อให้เด็กรู้จักการปฏิบัติตัวในทางที่ถูกเด็กวัยรุ่นมีลักษณะเก้งก้างทำอะไรดูซัดซัดตาไปหมด ทั้งนี้เพราะเด็กคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงด้านรูปร่าง หน้าตาของตนเองมากเกินไป ครูควรชี้แจง และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เด็ก ลักษณะทางสังคม เด็กวัยนี้ต้องการอิสระและยอมปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มมากกว่าพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ ครูสามารถส่งเสริมอิสรภาพที่เด็กต้องการได้ โดยการให้ช่วยกันวางกฎเกณฑ์ซึ่งเขาจะปฏิบัติตามกฎที่กำหนดเหล่านี้อย่างเคร่งครัด เป็นวัยที่กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่ง จะไว้วางใจเพื่อนยิ่งกว่าพ่อแม่ ดังนั้น ครูจึงควรให้ความสนิทสนมและเป็นกันเองกับเด็กเพื่อให้เด็กไว้วางใจ เป็นวัยที่ขาดความมั่นใจ เด็กจึงมักมีอะไรคล้าย ๆ กับกลุ่มเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เช่น การแต่งกาย การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ครูควรช่วยให้เด็ก

เป็นตัวของตัวเองด้วยการให้การยอมรับ ให้กำลังใจ หรือให้เด็ก ๆ ได้แสดงความคิดเห็น เด็กหญิงมีพัฒนาการทางสังคมเร็วกว่าเด็กชาย ในช่วงนี้ทางโรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการวางตัวทางสังคมและการคบเพื่อนต่างเพศ ลักษณะทางอารมณ์เด็กในวัยนี้ ค่อนข้างเจ้าอารมณ์และอารมณ์ไม่แน่นอน ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความสับสนในบทบาทของตนเองว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่กันแน่ ดังนั้นครูจึงควรมีความคงเส้นคงวาในการปฏิบัติต่อเด็ก แสดงการยอมรับและให้เกียรติเขาเหมือนเขาเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่ง เด็กในวัยนี้ขาดความมั่นใจในตนเองมักแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ทำเสียงดัง แสดงทำเป็นผู้นำ หรือยึดความเห็นของตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นครูจึงควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความมั่นใจ และภาคภูมิใจในตนเอง การแสดงอารมณ์โกรธเป็นเรื่องธรรมดาของเด็กวัยนี้ ซึ่งมักจะมาจากความเครียดทางจิตและความไม่สมดุลทางชีวภาพ ครูควรลดการแสดงอารมณ์ของเด็กโดยการสัมผัสตัวเด็กเบา ๆ เปลี่ยนเรื่องพูดหรือเริ่มกิจกรรมใหม่ ลักษณะทางสติปัญญา ช่วงความสนใจของเด็กวัยนี้นานขึ้น สามารถทำกิจกรรมที่ยาก ๆ ได้ ครูจึงควรหากิจกรรมที่ท้าทายให้เด็กทำ เด็กในวัยนี้สามารถเข้าใจสิ่งที่ป็นนามธรรมได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ครูต้องมีความอดทนในการอธิบาย ไม่แสดงอาการเบื่อหน่ายหรือเยาะเย้ยเมื่อเด็กไม่เข้าใจ

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ลักษณะทางร่างกาย เด็กวัยนี้มีความเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่เต็มที่และสนใจในร่างกายของตนเองจะหมกมุ่นอยู่กับการแต่งตัว ครูควรให้คำแนะนำที่ดีแก่เด็กวัยนี้ สุขภาพของเด็กในวัยนี้โดยทั่วไปจะสมบูรณ์เต็มที่ เริ่มมีพัฒนาการทางเพศ ต่อมาต่าง ๆ เจริญเติบโตเต็มที่ ครูควรแนะนำในเรื่องการรับประทานอาหารและการพักผ่อนให้เพียงพอ ลักษณะทางสังคม มีลักษณะชอบทำตามกลุ่ม มีการขัดแย้งกับผู้ใหญ่มากขึ้น มีความนิยมหรือคลั่งไคล้อะไรเหมือน ๆ กัน ซึ่งบางครั้งอาจมากเกินไป ดังนั้นครูควรให้คำแนะนำที่เหมาะสมและการยอมรับความคิดเห็นของเด็ก เด็กหญิงมีความก้าวหน้าในด้านสังคมมากกว่า เด็กผู้ชายในวัยเดียวกัน เริ่มมีความสนใจในเพศตรงข้าม มีความคิดเรื่องการมีนัดและการแต่งงาน ลักษณะทางอารมณ์ เด็กวัยนี้มีอิสระมากขึ้น จึงมีปัญหาขัดแย้งกับพ่อแม่อยู่เสมอ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย ครูควรให้ความเห็นอกเห็นใจและให้คำปรึกษาที่ดี เด็กในวัยนี้จะมีการแสดงออก ที่แข็งกร้าวซึ่งเป็นลักษณะของการเปลี่ยนจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ ครูต้องพยายามเข้าใจพฤติกรรมเหล่านั้น และส่งเสริมให้เขาพิสูจน์ความเป็นผู้ใหญ่ด้วยการทำกิจกรรมที่เขามีความถนัดและสนใจ เป็นวัยเพื่อฝัน โดยเฉพาะเพื่อฝันเรื่องอนาคต ดังนั้นครูจึงควรจัดกิจกรรมให้เขาได้สำรวจตนเอง เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ลักษณะทางสติปัญญา เด็กวัยนี้มีพัฒนาการทางสมองสูงเกือบเท่าผู้ใหญ่ เพียงแต่ขาดประสบการณ์ ครูจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อพัฒนาศักยภาพในตนเอง

เป็นวัยที่คำนึงถึงการมี “ปรัชญาชีวิต” โดยมุ่งเกี่ยวกับศีลธรรม จรรยา ศาสนา แต่ยังมีความสับสนอยู่ ครูจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีการอภิปรายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

3.2.2.4 ประสบการณ์และพื้นฐานความรู้เดิม

ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้หรือประสบการณ์ที่ผ่านมาไม่เหมือนกัน แม้จะผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะผู้เรียนอยู่ในสิ่งแวดล้อมและได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่แตกต่างกัน สิ่งแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูมีความสำคัญมากที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่ทำให้คนเราประสบความสำเร็จทั้งการเรียนและอนาคต ผู้เรียนที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้อิสระ ให้ความอบอุ่น เป็นกันเองกับบุตรหลานจะเป็นคนที่มีความสุข มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความมั่นใจในตนเองและพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในทางตรงข้าม บางครอบครัว บุตรหลานตกอยู่ในสภาพถูกบีบบังคับ กดดัน ตกอยู่ในภาวะอันตราย ทำให้ผู้เรียนเกิดความเครียด ความกังวล ขาดสมาธิในการเรียน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันและเป็นประสบการณ์พื้นฐานที่มีผลต่อการเรียนรู้ใหม่ ดังนั้นครูจึงต้องเข้าใจพื้นฐานดังกล่าวของผู้เรียน การยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนและจัดสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าได้ได้รับความรัก ความอบอุ่น ให้ ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าสามารถประสบความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้เกิดเจตคติ ที่ดีต่อตนเองอยากเรียนอยากรู้

3.2.2.5 ลีลาการเรียนรู้หรือรูปแบบการเรียนรู้ (Learning styles)

ลีลาการเรียนรู้หรือรูปแบบการเรียนรู้เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพทางการเรียนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแต่ละคนมีลีลาการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน การเข้าใจลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนจะช่วยให้ครูจัดสภาพแวดล้อมและออกแบบการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนสู่ศักยภาพสูงสุดได้ง่ายขึ้น จากทฤษฎีการเรียนรู้แนวใหม่ (Modality style) พบว่า ลีลาการเรียนรู้ของคนเรามี 3 ลักษณะ คือ

3.2.2.5.1 เรียนรู้ได้ดีด้วยการเห็น (Visual modality) เป็นลักษณะของคนที่ชอบเรียนรู้มีความคิดรวบยอด (Concept) และทักษะใหม่ ๆ โดยการเห็นคุณค่า การเขียนให้เห็น ใช้วิธีการอธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ตามลำดับ การให้งานครูควรจัดให้ดูบนกระดาน ผู้เรียนจะเรียนได้ดีเมื่อมีสื่อต่าง ๆ ประกอบในห้องเรียน เช่น รูปภาพ ของจริง หรือนิทานต่าง ๆ พวกเขาจะพอใจอย่างมาก ถ้ามีโน้ตแจก และเขาจะเรียนรู้โดยทำโน้ตออกมา

3.2.2.5.2 เรียนรู้ได้ดีด้วยการได้ยิน (Auditory modality) ผู้เรียนใช้การฟัง การพูดใช้เสียงของตนเองหรือเสียงอื่นๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ชอบเรียนในชั้นเรียนที่มีการอภิปราย

ในชั้นเมื่อผู้เรียนกลุ่มนี้อ่านเขาจะออกเสียงคำรามต่างๆ หรือออกเสียงในปาก บางครั้งขยับริมฝีปาก เมื่อเขาต้องการจำ เขาจะออกเสียงดังบางครั้งหรือหลายครั้ง

3.2.2.5.3 เรียนรู้ได้ดีจากการเคลื่อนไหวและการสัมผัส (Kinesthetic modality)

ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะชอบจับต้องสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้ ชอบแสดงออก ชอบผลิตสิ่งต่าง ๆ ชอบทำโครงการ ชอบทำกิจกรรม จะเรียนรู้และเกิดความคิดรวบยอดในการฝึกทำ ทดลอง ฝึกฝน เช่น เรียนวิชาสังคม โดยสถานการณ์สมมติที่จัดขึ้นในชั้นเรียนหรือเรียนคำประพันธ์ได้ดีเมื่อเขามีส่วนร่วมในการแสดงความรู้สึกออกมา ไม่ชอบอยู่นิ่งเฉย ถ้าอยู่นิ่งเฉย ทำให้เขารู้สึกว่ามีปัญหาทางพฤติกรรม

3.3 การบริหารจัดการแนะแนวในโรงเรียน

การบริหารงานแนะแนว หมายถึง การดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือ การจัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนสามารถตัดสินใจอย่างฉลาด ปรับตัวได้ดี และมีชีวิตที่ราบรื่นเป็นประโยชน์ต่อสังคม

โรงเรียนจะสามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใดนั้น รูปแบบของการบริหารงานแนะแนวที่เป็นระบบ เป็นสิ่งสำคัญที่จะชี้ว่างานแนะแนวประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการ ในการบริหารงานแนะแนวประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา โรงเรียนจะบริหารงานอย่างไร ให้เป็นระบบจึงจะสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา นโยบาย แผนพัฒนาการแนะแนว และมาตรฐานคุณภาพการแนะแนวของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546ข : 125-129) กำหนดการบริหารจัดการแนะแนวการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแผนพัฒนาการแนะแนวฉบับที่ 3 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และมาตรฐานคุณภาพการแนะแนวไว้ดังนี้

1. แผนพัฒนาการแนะแนวฉบับที่ 3 (2545-2549) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9

1.1 มองกว้าง มองไกล วิสัยทัศน์การแนะแนว

การแนะแนว มุ่งให้ทุกคนในช่วงชีวิต มีคุณภาพชีวิตและสังคมที่ดี ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และมีความสุข ทุกคนในสังคมมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการแนะแนว อย่างกัลยาณมิตร

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 ผู้รับบริการมีทักษะชีวิต มีความสุข พัฒนาตนและสังคมเต็มตามศักยภาพ

1.2.2 ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถใช้กระบวนการแนะแนว

อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.3 พัฒนาระบบการแนะแนวให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.2.4 พัฒนาระบบการแนะแนวให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน

1.2.5 พัฒนาเครือข่ายการแนะแนวให้เข้มแข็ง

1.3 เป้าหมายหลัก

1.3.1 ผู้รับบริการในวัยเรียนที่ศึกษาในระบบร้อยละ 100 นอกกระบบการศึกษาร้อยละ 50 และการศึกษาตามอัธยาศัยร้อยละ 15 ได้รับการพัฒนาตนเอง ฟังตนเอง และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

1.3.2 ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริการสามารถนำกระบวนการแนะแนวไปบูรณาการการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต

1.3.3 ครอบครัว ชุมชน และสื่อมวลชน ร่วมพัฒนาสื่อ เครื่องมือ ระบบสารสนเทศทางการแนะแนว ตลอดจนติดตาม ประเมินผลและวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการแนะแนว

1.3.4 มีมาตรฐานการแนะแนว

1.3.5 มีเครือข่ายแนะแนวที่เข้มแข็ง

1.4 ยุทธศาสตร์

1.4.1 ใช้กระบวนการแนะแนวเป็นกลไกในการพัฒนาผู้บริการ

1.4.2 ส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหาร ครู อาจารย์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสื่อมวลชนให้มีบทบาทในการแนะแนว

1.4.3 พัฒนาสื่อ เครื่องมือ และระบบสารสนเทศทางการแนะแนว

1.4.4 พัฒนาระบบบริหารจัดการแนะแนว

1.4.5 กำหนดมาตรฐานและเร่งรัดการประกันคุณภาพการแนะแนว

1.4.6 รมรณรงค์การมีส่วนร่วมพัฒนาการแนะแนว

2. มาตรฐานคุณภาพการแนะแนว

2.1 มาตรฐานด้านผู้เรียน

2.1.1 มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนรู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และสามารถฟังตนเอง ตัวบ่งชี้ รู้ความสนใจ ความถนัด ความสามารถของตนเองรักและเห็นคุณค่าภูมิใจในตนเองและผู้อื่นสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองได้

2.1.2 มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีทักษะในการเลือกแนวทางการศึกษา อาชีพและการทำงาน ชีวิตและสังคม ตัวบ่งชี้ แสวงหาข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาตนเอง ด้านการศึกษา

อาชีพ และการทำงาน ชีวิตและสังคม ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาตนเอง ด้านการศึกษา อาชีพ และการทำงาน ชีวิตและสังคม

2.1.3 มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีความสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

2.1.4 มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม ตัวบ่งชี้ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม

2.2 มาตรฐานด้านกระบวนการ

2.2.1 มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและบริการแนะแนว ตัวบ่งชี้ จัดกิจกรรมแนะแนวให้ครอบคลุมด้านการศึกษา อาชีพและการทำงาน ชีวิตและสังคม จัดกิจกรรมแนะแนวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน มีการจัดบริการแนะแนว

2.2.2 มาตรฐานที่ 6 สถานศึกษามีการบริหารจัดการแนะแนวอย่างเป็นระบบ ตัวบ่งชี้ มีโครงสร้างการบริหารจัดการแนะแนวที่ชัดเจน มีการดำเนินงานแนะแนวอย่างเป็นระบบ มีข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย มีการประชาสัมพันธ์งานแนะแนว

2.2.3 มาตรฐานที่ 7 สถานศึกษาสร้างและพัฒนาเครือข่ายการแนะแนวที่เข้มแข็ง ตัวบ่งชี้ มีเครือข่ายการแนะแนวที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย มีการพัฒนาบุคลากรของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง มีการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายการแนะแนวกับหน่วยงานบุคลากรทั้งภายในและภายนอก มีการระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นเครือข่ายการแนะแนว

2.2.4 มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษาส่งเสริมให้มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และนำผลมาพัฒนางานแนะแนวอย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้ มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อการแนะแนว มีการนำผลการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย มาใช้ในการพัฒนางานแนะแนว

2.3 มาตรฐานด้านปัจจัย

2.3.1 มาตรฐานที่ 9 ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความสามารถบริหารจัดการแนะแนว ตัวบ่งชี้ มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการแนะแนว ให้การสนับสนุนการดำเนินงานแนะแนว

2.3.2 มาตรฐานที่ 10 ครูแนะแนว มีคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ และเป็นแกนนำด้านจิตวิทยาการแนะแนว และการให้คำปรึกษา และมีคุณสมบัติวิชาชีพแนะแนว ตัวบ่งชี้ มีความถนัด ความเชี่ยวชาญ ด้านจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับวิชาชีพแนะแนว นำความรู้ด้านจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา ขยายผลให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

2.3.3 มาตรฐานที่ 11 ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาและนำความรู้ด้านจิตวิทยาการแนะแนวไปบูรณาการในการเรียนการสอน ตัวบ่งชี้ มีข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ให้คำปรึกษาและดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง นำความรู้ด้านจิตวิทยาการแนะแนวไปใช้ในการเรียนการสอน

2.3.4 มาตรฐานที่ 12 พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความสามารถในการดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษา และส่งเสริมพัฒนาให้บุตรหลานมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวบ่งชี้ รู้จัก เข้าใจและยอมรับบุตรหลานของตน ให้ความร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือบุตรหลานของตนเองและบุตรหลานของผู้อื่น เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความประพฤติแก่บุตรหลานในการดำเนินชีวิต

2.3.5 มาตรฐานที่ 13 ศาสนบุคคล ชุมชน สื่อมวลชน หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนงานแนะแนว ตัวบ่งชี้ ให้ความรู้ ประสบการณ์ดูแลช่วยเหลือผู้เรียนตามบทบาทหน้าที่ เป็นแหล่งสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานแนะแนว

2.3.6 มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีและใช้สื่อ เครื่องมือทางการแนะแนวอย่างเหมาะสมกับผู้เรียน ตัวบ่งชี้ มีสื่อ เครื่องมือทางการแนะแนวในการจัดกิจกรรมและให้บริการแนะแนว ใช้สื่อ เครื่องมือทางการแนะแนวในการจัดกิจกรรมและให้บริการแนะแนว บำรุงรักษา จัดเก็บสื่อ เครื่องมือทางการแนะแนว

2.3.7 มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีและใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการแนะแนว เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ตัวบ่งชี้ มีระบบข้อมูลด้านการศึกษา อาชีพและการทำงาน ชีวิตและสังคม เป็นปัจจุบัน ใช้ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาอาชีพและการทำงาน ชีวิตและสังคม มีการเชื่อมโยงการใช้ข้อมูลสารสนเทศร่วมกับหน่วยงานอื่น

สรุป การปฏิบัติงานแนะแนวการศึกษาในโรงเรียนจะต้องประกอบด้วยมาตรฐานการดำเนินการ 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน 4 มาตรฐาน ด้านกระบวนการ 4 มาตรฐาน ด้านปัจจัย 7 มาตรฐาน

3.4 ปัญหาของการแนะแนวในโรงเรียน

การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนมักประสบปัญหาและไม่สามารถให้บริการกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและผู้วิจัยได้ออกแบบสอบถามความคิดเห็นครูแนะแนวในเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาในการสัมภาษณ์เครือข่ายครูแนะแนวซึ่งจัด โดยแรงงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า การดำเนินการแนะแนวในโรงเรียนควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และการประสานความร่วมมือด้านการแนะแนวจากองค์กร หน่วยงาน และฝ่ายต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและชุมชน และได้มีผู้ที่ศึกษาสภาพปัญหาของการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน ไว้ดังนี้ (ทองเรือน อมรัชกุล และคณะ. 2546 : 295-296)

1. ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ไม่มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าประโยชน์ของการแนะแนว

2. ความขัดแย้งระหว่างการใช้ระเบียบวินัยของโรงเรียนกับการดำเนินงานแนะแนว
3. โรงเรียนไม่มีงบประมาณที่จะจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดบริการแนะแนว
4. โรงเรียนไม่มีครูที่ผ่านการอบรมแนะแนว
5. ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ไม่มีเทคนิคในการขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย
6. แหล่งชุมชนที่จะเสริมบริการแนะแนวมีน้อย
7. โรงเรียนไม่ได้ประชาสัมพันธ์งานแนะแนวทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
8. ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร
9. ผู้ปกครองไม่สนใจบุตรหลานของตน
10. ผู้ปกครองไม่สนใจกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
11. ผู้ปกครองไม่เข้าใจในสติปัญญา ความสามารถ ความสนใจและความถนัดที่แท้จริง

ของบุตรหลาน

12. ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียน ครู และนักเรียน
13. โรงเรียนไม่สามารถบรรจุครูแนะแนวได้ เพราะจำนวนครูจำกัด

สรุป ปัญหาการดำเนินการแนะแนวในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และการประสานความร่วมมือจากองค์กร หน่วยงาน และฝ่ายต่างๆ เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและชุมชน และแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน

4. แนวทางการปฏิบัติการแนะแนว

การบริหารจัดการแนะแนวการศึกษาในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างจริงจังและต่อเนื่องและเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายโรงเรียนควรดำเนินการอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนและแนวปฏิบัติ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 21)

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการและวางแผนดำเนินงานประกอบด้วย การแต่งตั้งคณะกรรมการ มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการแนะแนว แต่งตั้งคณะทำงานแนะแนว ครูผู้รับผิดชอบ เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ศึกษาวิเคราะห์นโยบายของสถานศึกษา ศึกษามาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษาแผนพัฒนาการแนะแนวฉบับที่ 3 เพื่อนำมากำหนดนโยบายและการบริหารงานแนะแนว วิเคราะห์สภาพพื้นฐานความพร้อมของสถานศึกษา ศึกษา วิสัยทัศน์ จุดอ่อน จุดแข็งของสถานศึกษาและความต้องการ ความจำเป็นในการจัดการแนะแนว กำหนดภารกิจและแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติงาน วิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดจุดเน้นในการพัฒนางานแนะแนวอย่างชัดเจนประชาสัมพันธ์ให้ครูทุกคนรับทราบและมีส่วนร่วมการดำเนินงาน

โดยการจัดประชุมคณะทำงานแนะแนว เพื่อกำหนด โครงการ/งาน/กิจกรรมให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การแนะแนว และนำมาเขียนแผนโครงการ/งาน/กิจกรรม กำหนดผู้รับผิดชอบ รายละเอียด งบประมาณเพื่อขออนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน คณะทำงานและผู้รับผิดชอบดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ และกำกับติดตามการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ อย่างมีกระบวนการ เช่น การประชุมบุคลากรเพื่อ สร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของการแนะแนวในโรงเรียน มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม ระหว่างบุคคลภายนอกและภายในสถานศึกษา การจัดบริการข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน จัดบริการเสียงตามสายรายการแนะแนวในโรงเรียน จัดกิจกรรม เสริมสร้างประสิทธิภาพทางการเรียน อาทิ การจัดทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ มีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมนักเรียนให้ค้นพบความถนัด ความสามารถและศักยภาพของตน จัดกิจกรรมหารายได้ ระหว่างเรียนของนักเรียน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน มีการกำหนดผู้รับผิดชอบก่อน การดำเนินโครงการ/งาน/กิจกรรม การกำกับดูแลให้มีการดำเนินการตามโครงการ/งาน/กิจกรรม ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด มีการกำกับติดตามประเมินตามเวลาที่กำหนดในแผนในการ ดำเนินงาน พร้อมทั้งวิเคราะห์ สรุปผลการประเมิน เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นปรับปรุงและพัฒนา คือการนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและ พัฒนาระบบการบริหารจัดการแนะแนวในทุกขั้นตอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีการจัดทำ รายงานผลการดำเนินงานเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2546ก : 37) ได้วางแนวทางการปฏิบัติการแนะแนวสำหรับการบริหาร สถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลได้กำหนดการบริหารวิชาการด้านการแนะแนวการศึกษามีแนวทาง การปฏิบัติคือจัดระบบการแนะแนวทางวิชาการ และวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการเรียนการสอน ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดย ความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา มีการติดตามและประเมินผลการจัดการระบบ และ กระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา มีการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษากับสถานศึกษาหรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่ การศึกษา

รวิวรรณ ชินะตระกูล (2539 : 37) กล่าวถึง การปฏิบัติงานแนะแนว โรงเรียนควรเริ่ม งานแนะแนวโดยดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้ เตรียมปัจจัยความพร้อมในการดำเนินงาน กำหนด รูปแบบการบริหารงานแนะแนว กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของกรรมการแต่ละฝ่าย จัดทำปฏิทิน ปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามที่กำหนดไว้ในปฏิทินปฏิบัติงานและมีการประเมินผลการดำเนินงาน

ราศี ธรรมเนียม (2542 : 154) กล่าวถึงการบริหารงานแนะแนวในโรงเรียน เมื่อโรงเรียนมีความประสงค์จะเริ่มให้มีบริการแนะแนวขึ้นในโรงเรียนของตน ในการเริ่มแรกนี้ต้องอาศัยนักบริหารทำหน้าที่ต่าง ๆ แทนหัวหน้าแนะแนว ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ ตำราวิจัยปัญหาและความต้องการของนักเรียน ทำความเข้าใจกับครูทุกคนในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของการแนะแนว วัตถุประสงค์ในการแนะแนว บทบาทและหน้าที่ของครูแต่ละคนในการแนะแนว จัดอบรมหรือพาครูไปศึกษางานแนะแนวของสถานศึกษา จัดวางโครงการแนะแนว จัดวางตัวบุคคลที่จะปฏิบัติงาน จัดหาสถานที่และอุปกรณ์ในการแนะแนว เช่น ห้องแนะแนว ตู้เก็บเอกสาร ระเบียบงาน วารสารแนะแนว ทำความเข้าใจกับนักเรียนในเรื่องการแนะแนว เพื่อให้ผู้ปกครองทราบประโยชน์และบริการแนะแนวที่จัดทำขึ้นในโรงเรียน

ลักขณา สริวัฒน์ (2543 : 344) กล่าวถึงการดำเนินโครงการการแนะแนวในโรงเรียนตามแผนการแนะแนวระยะที่ 2 พ.ศ. 2540-2544 สำนักงานกลางทางการแนะแนว และคณะกรรมการพัฒนาการแนะแนว กำหนดวิธีการดำเนินงานโครงการแนะแนวไว้คือ ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางของการแนะแนวการศึกษา อาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต กำหนดนโยบาย มาตรการและยุทธศาสตร์ เพื่อเพิ่มความสำเร็จของการพัฒนางานแนะแนว และจัดทำแผนพัฒนาการแนะแนวมีการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานแนะแนว และมีการวางแผนพัฒนางานแนะแนวในระยะยาว

วัชรวิ ทรัพย์มี (2531 : 121) กล่าวถึงระบบการบริหารงานแนะแนวในโรงเรียนว่า ระบบการบริหารงานแนะแนวในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานแนะแนวลุล่วงไปด้วยดี จึงมีความจำเป็นต้องวางโครงการเกี่ยวกับระบบบริหารงานแนะแนว โดยมีหลักการดังนี้คือ ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและขอบข่ายของบริการแนะแนวเป็นอย่างดี โดยจะต้องตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดตั้งบริการในโรงเรียนพร้อมที่จะสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ เวลาที่จะจัดกิจกรรม กำลังคน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งบุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียนต้องตระหนักถึงความสำคัญของการบริการแนะแนวโรงเรียนพร้อมที่จะร่วมงานและมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของบริการแนะแนวได้อย่างชัดเจน มีการบริการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ สนองความต้องการของนักเรียน โดยการสำรวจความต้องการของนักเรียนก่อนจัดทำโครงการแนะแนว การบริการแนะแนวต้องจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนทุกคนและทุกระดับชั้น มีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน บุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนผู้ปกครองรู้จักบริการแนะแนวในโรงเรียน มีการติดต่อประสานงานกับบุคลากรและสถาบันต่าง ๆ ที่จะส่งนักเรียนไปขอความช่วยเหลือ จึงต้องมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรต่าง ๆ ที่มีต่อบริการแนะแนวในโรงเรียน

พนม ลีมาอริย์ และคณะ (2541 : 24) กล่าวถึงการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาว่า การริเริ่มงานแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาและบริการที่ควรจัดในโครงการแนะแนวของโรงเรียนควรมีการศึกษาความต้องการและความจำเป็นในการจัดบริการแนะแนว ศึกษาบริการให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนที่มีอยู่แล้วเพื่อปรับปรุงและขยายให้กว้างขึ้น มีการประชาสัมพันธ์งานแนะแนวในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องได้ทราบ ได้แก่ คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรใน ชุมชน มีการวางแผนปฏิบัติงาน โดยพิจารณาจากจุดจากความจำเป็นก่อนหลัง และคุณสมบัติของบุคลากรฝ่ายแนะแนวว่ามีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญด้านใด จึงกำหนดบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรแต่ละฝ่าย มีการจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้บริการแนะแนว จัดให้มีการอบรมครูประจำการเพื่อให้ความรู้ด้านการแนะแนว จัดระบบการจัดทำและเก็บบันทึก รายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนว ศึกษาแหล่งวิทยาการที่ควรจะนำมาใช้ประโยชน์แก่บริการแนะแนวตามวัตถุประสงค์และแผนงานที่กำหนดไว้ จัดตั้งงบประมาณสำหรับใช้จ่ายในโครงการจัดบริการแนะแนว

ทองเรียน อมรัชกุล และคณะ (2546 : 292) กล่าวถึงการวางแผนงานแนะแนวว่า งานแนะแนวจะดำเนินไปได้ดีถ้ามีการวางแผนไว้ล่วงหน้า คือ แต่งตั้งคณะกรรมการแนะแนว ประกอบด้วยครู บุคลากรและผู้บริหารงานแนะแนว มีการวางแผนงานแนะแนวให้กับนักเรียนใหม่ร่วมกับ ผู้บริหารงานแนะแนวกับฝ่ายวิชาการ จัดทำหนังสือคู่มือ และจัดกิจกรรมปฐมนิเทศให้กับนักเรียนใหม่และผู้ปกครองรับทราบ พร้อมทั้งมีการตรวจสอบสภาพร่างกายนักเรียนใหม่ จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ จัดทัศนศึกษาให้นักเรียน มีการจัดกิจกรรมเสริมความรู้ให้นักเรียนด้านต่าง ๆ เช่น การเรียนต่อ การสอบแข่งขัน เข้าทำงาน ทั้งนี้ งานแนะแนวควรมีการประเมินผลงานแนะแนวเพื่อรายงานผลให้ฝ่ายบริหารทราบ

จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 ดังแสดงตาราง 1

20. เสนอแผนปฏิบัติการดำเนินเพื่ออนุมัติ	/	/	/	/	/	/	/	/	8
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางการปฏิบัติ การแนะนำการศึกษา	นักวิชาการ								รวม
	1. คู่มือการบริหารจัดการแนะนำ ศษ.	2. คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฯ	3. รวีวรรณ ชินะตระกูล	4. ราศี ธรรมนิชม	5. ถักขณา สรีวัฒน์	6. วังริ ทรัพย์มี	7. พนม ลิ้มอริย์ และคณะ	8. ทองเรือน อมรัชกุล และคณะ	

การปฏิบัติตามแผน

21. ประชุมให้ความรู้และสร้างความตระหนัก แก่ครูทุกคนให้เห็นคุณค่าของงาน แนะนำ	/	-	/	/	/	/	/	/	8
23. ส่งเสริมความร่วมมือในการดำเนินงาน แนะนำระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน	/	/	-	/	/	/	/	/	8
24. สร้างระบบเครือข่ายการแนะนำระหว่าง สถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรและชุมชน	/	/	-	/	/	/	/	-	6
25. จัดปฐมนิเทศให้ความรู้การแนะนำ แก่นักเรียน	/	-	-	/	/	/	/	/	7
26. จัดให้มีการจัดนิทรรศการงานแนะนำ ในโรงเรียน	/	-	-	/	/	/	/	/	7
27. จัดให้มีโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน	/	-	-	/	/	/	/	-	6
28. จัดให้มีป้ายสนเทศหรือศูนย์ข้อมูลทาง การแนะนำในโรงเรียน	/	-	-	/	/	/	/	/	8
29. จัดให้มีบริการเสียงตามสายรายการ แนะนำในโรงเรียน	/	-	/	/	/	/	/	-	6
30. จัดให้มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยี ในการดำเนินงานแนะนำอย่างพอเพียง	/	-	/	/	/	/	/	/	7

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

วนิช สุธารัตน์ (2546 : 68-69) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบปัญหาในการบริการแนะแนว ดังนี้

1. สภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.1 อัตราส่วนระหว่างจำนวนครูอาจารย์กับจำนวนนักเรียนมีค่าเท่ากับ 1 : 22 โรงเรียนมีครูอาจารย์แนะแนวโดยเฉลี่ยโรงเรียนละ 3 คน อัตราส่วนของครูอาจารย์แนะแนวกับจำนวนนักเรียนมีค่าเท่ากับ 1 : 559 และบุคลากรทางด้านแนะแนวส่วนใหญ่ไม่ได้มีวุฒิทางด้านการแนะแนว

1.2 การบริหารงานแนะแนวของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดให้ งานแนะแนวของโรงเรียนอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริการ ซึ่งตามเจตนารมณ์ของกรมวิชาการเห็นว่าควรอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา

1.3 เรื่องของหลักสูตร โรงเรียนในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรนำร่องการปฏิรูปการศึกษาและมีอยู่บางโรงเรียนที่ทำหลักสูตรขึ้นมาใช้เอง

1.4 การจัดกระบวนการแนะแนว ซึ่งประกอบด้วย การจัดผู้สอน การจัดบุคลากรดูแลนักเรียนรวมทั้งสถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการแนะแนวมีข้อมูลโดยสรุปดังนี้

1.4.1 โรงเรียนที่ไม่ขาดแคลนบุคลากรแนะแนวจัดให้บุคลากรรับผิดชอบการสอนเป็นระดับชั้น โรงเรียนที่ขาดแคลนบุคลากรทางฝ่ายแนะแนวจะมอบหมายให้ครู-อาจารย์ ทำหน้าที่ดูแลนักเรียนเป็นกรณีพิเศษอีกคนละไม่ต่ำกว่า 25 คน

1.4.2 โรงเรียนในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการแนะแนวที่สามารถดำเนินการได้

2. การจัดบริการแนะแนวทั้งการจัดการบริการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลบริการสนเทศ บริการให้คำปรึกษาและบริการจัดวางตัวบุคคล ทางโรงเรียนในกลุ่มตัวอย่าง ล้วนสามารถจัดบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อมูลคือ การที่โรงเรียนมีเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลอย่างหลากหลาย การจัดบริการสนเทศด้วยวิธีการหลากหลาย การจัดบริการสนเทศด้วยวิธีการหลาย ๆ วิธีการจัดบริการสนเทศด้วยวิธีการหลาย ๆ วิธีการจัดบริการให้คำปรึกษาที่มีขอบข่ายครอบคลุม

ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และเรื่องสังคม ส่วนตัวของนักเรียนและครอบครัวเป้าหมายทุก ๆ กลุ่ม และการจัดบริการวางตัวบุคคลก็จัดอย่างมีเป้าหมายและครอบครัวปัญหาความต้องการของนักเรียน มีเพียงบริการติดตามผลและวิจัยเท่านั้นที่โรงเรียนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถปฏิบัติงานได้ ครอบครัวในเรื่องกรอบภารกิจของงานในด้านนี้

3. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดบริการแนะแนวและปัญหาของนักเรียน ปัญหาที่สำคัญของการจัดบริการแนะแนวคือปัญหาตลาดแคลนบุคลากร ปัญหาบุคลากรไม่มีคุณวุฒิทางด้านการแนะแนว ปัญหาการขาดแรงจูงใจในการทำงาน ปัญหาเรื่องการประสานงาน และการไม่ได้รับความสนใจจากผู้บริหารเป็นต้น ส่วนปัญหาของนักเรียนที่สำคัญที่สุดคือปัญหาเรื่องการเรียน รongลงมา คือปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจนหรือปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเรื่องชู้สาว ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาเรื่องนักเรียนไม่มีวินัย ปัญหาเรื่องการประสานงานกับผู้ปกครอง ปัญหาเรื่องนักเรียนขาดความกระตือรือร้น และปัญหาทางด้านสุขภาพ

จรัส สุขก้องวาริ (2519 : 69) ศึกษาปัญหาการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร พบว่าครูแนะแนวส่วนใหญ่ประสบปัญหาการจัดบริการแนะแนว ดังนี้

1. จำนวนครูแนะแนวมีน้อยเกินไป เจ้าหน้าที่แผนกแนะแนวไม่มี เช่น เสมียนพิมพ์ดีด และวัสดุเครื่องใช้ในงานแนะแนวไม่มี

2. คณะครูมีชั่วโมงสอนมากเกินไปจนไม่มีเวลาช่วยงานแนะแนว

3. นักเรียนแก้ปัญหาด้วยตนเองและการติดตามผลไม่ได้รับความร่วมมือจากนักเรียน

วัชรวิ ทรัพย์มี (2520 : 96) ศึกษาสภาพการแนะแนวของสถาบันการศึกษาของไทย

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่ผู้แนะแนวประสบในการดำเนินการแนะแนวในสถาบันศึกษามีดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร เช่น ผู้แนะแนวมีน้อยและมีภาระหน้าที่อื่นด้วย ขาดผู้ช่วยด้านธุรการ ขาดงบประมาณและผู้บริหารมักมอบหมายงานที่ขัดแย้งกับงานแนะแนวให้กับผู้แนะแนวทำ

2. ปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์และสถานที่ ได้แก่ การขาดสถานที่ในการให้คำปรึกษา ขาดแคลนเอกสารและแบบทดสอบ

3. ปัญหาขาดความร่วมมือของบุคคลต่าง ๆ เช่น ผู้บริหาร คณะครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนปัญหาเกี่ยวกับผู้แนะแนวขาดความรู้และประสบการณ์

สมใจ พรหมศิริ (2511 : 62-65) ศึกษาทัศนคติของครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาแบบ ประสมสี่แห่งต่อโครงการแนะแนวของโรงเรียน พบว่าปัญหาการจัดโครงการแนะแนวมีดังนี้คือ ครูแนะแนวมีไม่เพียงพอ ครูแนะแนวมีคุณสมบัติไม่เหมาะสม ครูอาจารย์มีงานสอนมากจนไม่มีเวลาทำงานแนะแนว ผู้บริหารไม่สนับสนุนงานแนะแนวปล่อยให้เจ้าหน้าที่แนะแนวทำงานตาม

ลำพัง ครูอาจารย์ในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการแนะแนว ขาดการติดต่อประสานงานระหว่างครูแนะแนวและบุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียน ห้องแนะแนวไม่เหมาะสม และขาดงบประมาณในการจัดการแนะแนว

วารุณี ธนวานิช (2524 : 103) ได้ศึกษาการจัดบริการแนะแนวของผู้ผ่านการอบรมวิชาการแนะแนวหลักสูตรสามเดือนของศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ ผลการศึกษาพบว่าผู้ผ่านการอบรมส่วนมากมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน ดังนี้

1. ปัญหาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง คือ ครูแนะแนวขาดความรู้และประสบการณ์ด้านการแนะแนวโดยตรง ผู้บริหารไม่เข้าใจงาน ทั้งยังมอบหมายงานให้รับผิดชอบมากเกินไป คณะครูในโรงเรียน ไม่ให้ความร่วมมือ นักเรียนส่วนมากยังไม่กล้ามาใช้บริการและผู้ปกครองไม่เข้าใจ ไม่เห็นประโยชน์ของงานแนะแนว

2. ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ คือ การขาดงบประมาณในการซื้อวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่จำเป็น ไม่มีห้องแนะแนวที่เหมาะสม

3. ปัญหาด้านเอกสาร คือครูแนะแนวขาดแคลนข้อมูลศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ ขาดแบบทดสอบมาตรฐานและเอกสารนิเทศงานแนะแนว

สมพร นาคนาคินทร์ (2525 : 140) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบปัญหาการสอนวิชากิจกรรมแนะแนวของครูแนะแนวระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเขตการศึกษา 7 พบว่า ปัญหาที่ครูแนะแนวประสบจากการสอนวิชากิจกรรมแนะแนว ได้แก่

1. จำนวนครูแนะแนวมีน้อย ทำให้เกิดปัญหาการสอนกิจกรรมแนะแนว
2. ครูฝ่ายอื่น ๆ และนักเรียนมักขอคาบกิจกรรมแนะแนวไปทำกิจกรรมอื่น หรือสอนวิชาอื่นที่สอนไม่ทัน

3. หลักสูตรกำหนดจุดมุ่งหมายยากเกินไปไม่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในท้องถิ่น

4. เนื้อหาวิชากิจกรรมแนะแนวในโครงการสอนและคู่มือครูแนะแนวปฏิบัติตามได้ยาก
5. ครูแนะแนวไม่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสอนวิชากิจกรรมแนะแนวจึงขาดทักษะในการสอน

6. ครูที่สอนวิชากิจกรรมแนะแนว สอนด้วยความฝืนใจ

7. ในชั่วโมงสอนวิชากิจกรรมแนะแนว นักเรียนไม่สนใจเนื้อหา

ธีรพนธ์ คงนาง (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการด้านเนื้อหาวิชากิจกรรมแนะแนวของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนชาย นักเรียนหญิง นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพเกษตรกร นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับ

ราชการ นักเรียนที่ผู้ปกครองจบการศึกษาระดับประถมศึกษา นักเรียนที่ผู้ปกครองจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา นักเรียนที่ผู้ปกครองจบการศึกษาระดับการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา ต่างก็มีความต้องการเนื้อหาในเรื่อง การเตรียมตัวสอบปลายภาค และเรียนเก่งเรียนอย่างไร

สุภาวดี สวานกุล (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการด้านเนื้อหาวิชากิจกรรมแนะแนวของครูแนะแนวและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ครูแนะแนวและนักเรียนมีความต้องการสอดคล้องกันที่จะให้จัดเนื้อหาวิชากิจกรรมแนะแนวในเรื่องแนวทางการศึกษาต่อตามแผนการเรียน การปรับปรุงตนเองในด้านการเรียน แนวทางประกอบอาชีพตามแผนการเรียน รายได้และโอกาสก้าวหน้าของแต่ละอาชีพ การฝึกฝนให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีและการจัดการแก้ไขการเอาชนะสถานการณ์ต่าง ๆ และปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างฉลาดและมีสติ

ภาระดี พันธุ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการจัดบริการแนะแนวในระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายในเขตการศึกษา 8 พบว่า ครูแนะแนวส่วนใหญ่ได้จัดบริการแนะแนวครบทั้ง 5 บริการ และประสบปัญหาทั้ง 5 บริการ นอกจากนั้นยังประสบปัญหาในการบริหารงานแนะแนวและการสอนกิจกรรมแนะแนว ดังนี้ ผู้ปกครองไม่สนใจทรูหลานของตนเอง ครูแนะแนวมีชั่วโมงสอนมากจนไม่มีเวลาทำงานแนะแนว จำนวนครูแนะแนวมีน้อยไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่นักเรียนได้อย่างทั่วถึง นักเรียนไม่ค่อยมาใช้บริการ คณะครูไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ฝ่ายแนะแนวขาดสถานที่และงบประมาณในการดำเนินงานและครูแนะแนวไม่มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม สำหรับปัญหาการสอนที่สำคัญคือ นักเรียนขาดความสนใจในการเรียนวิชานี้ เนื่องจากไม่มีคะแนนให้ ครูแนะแนวไม่สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ครบตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

วิไลศักดิ์ วรรณศรี (2527 : 56-58) ได้ศึกษาความต้องการบริการแนะแนวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนต้องการรับบริการจากฝ่ายแนะแนว ซึ่งเรียงตามความต้องการมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ บริการให้คำปรึกษา บริการสนเทศ และบริการจัดวางตัวบุคคล โดยนักเรียนต้องการได้รับบริการต่าง ๆ ดังนี้

1. บริการให้คำปรึกษา เป็นบริการที่นักเรียนต้องการครูอาจารย์ที่มีความรู้ และหน้าที่โดยตรง นักเรียนต้องการรับบริการให้คำปรึกษาในเรื่องของการเรียน แนวทางการศึกษาต่อ การเลือกประกอบอาชีพและการประกอบอาชีพ ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะท่าทางของตน การคบเพื่อน สุขภาพร่างกาย และปัญหาทางอารมณ์
2. บริการสนเทศ เป็นบริการที่นักเรียนต้องการข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเรียนที่ดี การศึกษาต่อการเลือกอาชีพ และการประกอบอาชีพ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน และการคบ

เพื่อนต่างเพศ และนักเรียนต้องการได้รับข้อมูลต่างๆ ที่ตนสนใจโดยวิธีการจัดทัศนศึกษานอกสถานที่ การฉายภาพยนตร์ สไลด์ หรือวีดีโอ

3. บริการการจัดวางตัวบุคคล เป็นบริการที่นักเรียนต้องการความช่วยเหลือเกี่ยวกับการเลือกวิชาที่เหมาะสม การเลือกสาขาวิชาที่จะศึกษาต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วรวมทั้งการเลือกสถาบันที่เรียนต่อเมื่อจบการศึกษาแล้ว การเลือกประกอบอาชีพและแหล่งประกอบอาชีพนอกจากนั้น นักเรียนต้องการให้โรงเรียนจัดทุนเรียนดีแก่นักเรียนขาดแคลน

รวิวรรณ ลักษณะพรหม (2539 : 106 – 109) ได้ศึกษาปัญหาในการจัดบริการแนะแนวของครูแนะแนวโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่ามีปัญหาการจัดบริการแนะแนวด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการจัดบริการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ไม่สามารถจัดตารางเวลาได้เหมาะสมในการสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ขาดแหล่งบริการให้yimแบบทดสอบที่นำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลนักเรียน และมีปัญหาในการนำเทคนิคต่างๆ มาใช้ในการรวบรวมข้อมูล

2. ด้านบริการสนเทศ ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านศิลปะในการจัดป้ายสนเทศ ครูแนะแนวไม่มีเวลาที่จะหาข้อมูลที่เป็นปัจจุบันได้ทันความต้องการของนักเรียน ขาดงบประมาณในการเชิญวิทยากรมาบรรยายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ แก่นักเรียน

3. ด้านบริการให้คำปรึกษา ได้แก่ อัตรากำลังครูแนะแนวไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ครูแนะแนวไม่มีเวลาให้คำปรึกษาแก่นักเรียน และไม่สามารถติดตามผลการให้คำปรึกษาได้อย่างทั่วถึง

4. ด้านบริการวางตัวบุคคล ได้แก่ ไม่สามารถจัดหาสถานที่ให้แก่นักเรียนทำงานหารายได้พิเศษในเวลาปิดภาคเรียน ขาดเงินทุนสำรองเพื่อให้นักเรียนยืมในกรณีจำเป็น

5. ด้านบริการติดตามและประเมินผล ได้แก่ ไม่มียานพาหนะในการให้ครูแนะแนวออกไปเยี่ยมบ้าน นักเรียน ถ้าเป็นการติดตามผลโครงการส่งแบบสอบถามให้นักเรียนกรอก นักเรียนมักจะกรอกแบบสอบถามไม่ชัดเจนและไม่ตรงกับความเป็นจริง

6. ปัญหาด้านอื่น ๆ ได้แก่ อัตราส่วนระหว่างครูแนะแนวกับนักเรียนไม่เหมาะสม นักเรียนไม่สนใจเนื้อหากิจกรรมแนะแนว มีความเบื่อหน่าย เพราะไม่มีคะแนน คณะครูและหน่วยงานอื่น ๆ ในโรงเรียนไม่เข้าใจงานแนะแนว จึงให้ความร่วมมือน้อย

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

อัลเลน (Allen, 1955 : 21) ได้ทำการวิเคราะห์การจัดหน่วยงานและบริการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา 31 แห่ง ในมลรัฐอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิเคราะห์การจัดหน่วยงานและบริการแนะแนวมีดังนี้ คือ การจัดแนะแนวเป็นบริการที่สำคัญยิ่งของโรงเรียน จะต้อง

มีการปรับปรุงและขยายงานเรื่อย ๆ ไป บุคลากรแนะแนวเป็นบริการที่สำคัญยิ่งของโรงเรียน การบริการแนะแนวที่โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้นักเรียน ได้แก่ การปฐมนิเทศ การตรวจสุขภาพ การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ส่วนการแนะแนวด้านเพศศึกษา สันทนการและสุขภาพจิตมีน้อย กีบสัน (Gibson, 1965 : 401 – 402) ได้สำรวจความคิดเห็นของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจากรัฐโอไอโอ มิชิแกน เวสต์เวอร์จิเนียและอินเดียน่า ที่มีต่อโครงการแนะแนวของโรงเรียน ผลการศึกษาปรากฏว่า

1. ครูส่วนใหญ่เห็นว่า โครงการแนะแนวในโรงเรียนมีส่วนช่วยโดยตรงต่อโปรแกรมการเรียนการสอนในโรงเรียน แผนกแนะแนวควรเป็นผู้ชี้แจงโครงร่างของบริการต่าง ๆ ที่จัดทำให้ครูในโรงเรียนและชุมชนนอกโรงเรียนได้รับรู้ นอกจากนี้โครงการอบรมครูประจำการ เป็นโครงการที่สำคัญมากในการดำเนินงานแนะแนว

2. ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ระเบียบสะสมเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาเด็ก เป็นรายบุคคล ส่วนเครื่องมือทดสอบต่าง ๆ มีความสำคัญรองลงมา

3. ครูส่วนใหญ่เห็นว่า บริการให้คำปรึกษาเป็นหัวใจของโครงการแนะแนวในโรงเรียน และการสัมภาษณ์ เพื่อให้คำปรึกษาเป็นเอกลักษณ์ของผู้แนะแนวโดยเฉพาะ นอกจากนี้ครูส่วนมากไม่เห็นด้วยกับการที่ครูแนะแนวเข้าร่วมพิจารณาปัญหาทางวินัยของนักเรียน

4. ครูส่วนใหญ่เห็นว่า การให้ข้อเสนอแนะทางการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียน เป็นบริการสำคัญในโครงการแนะแนวของโรงเรียน

ยัง (Young, 1969 : 1409-1410-A) ได้ศึกษาเรื่องสภาพการบริการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาของเมืองบริติส โคลัมเบีย ผลการศึกษาพบว่า

1. ความแตกต่างระหว่างบริการแนะแนวในแต่ละโรงเรียน มีผลเนื่องมาจากการบริหารงานที่แตกต่างกัน

2. การที่แต่ละโรงเรียนมีโปรแกรมการจัดการแนะแนวในโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีผลเนื่องมาจากการฝึกอบรมของบุคลากรแนะแนวในโรงเรียน

3. คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนควรส่งเสริมการแนะแนวในโรงเรียนและโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดควรจะช่วยโรงเรียนที่อยู่ในอำเภอและท้องถิ่น

ร็อตชาเฟอร์ (Rottchafer, 1972 : 1448-A) ได้ศึกษาสภาพและขอบข่ายของบริการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาของสมาคมคริสเตียนแห่งชาติ จำนวน 20 แห่ง ผลการศึกษา พบว่าครูใหญ่ทุกคนเห็นความจำเป็นของบริการแนะแนว และพยายามที่จะสนับสนุนโครงการนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีโรงเรียนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีผู้แนะแนวเต็มเวลา ส่วนสาเหตุที่ทำให้โครงการ

แนะแนวในโรงเรียนไม่ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง เป็นเพราะการขาดบุคลากรที่จะมาดำเนินงานโรงเรียนมีผู้แนะแนวเต็มเวลาน้อย

ดูร์กิน (Durgin. 1974 : 2674-A) ได้สำรวจสภาพการจัดโครงการแนะแนวอาชีพของมัธยมศึกษาประเภทต่าง ๆ ในรัฐโอไฮโอ ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้แนะแนวใช้เวลาสำหรับให้คำปรึกษามากที่สุด ผู้ที่มาขอรับคำปรึกษาเป็นรายบุคคลส่วนมากมีปัญหาทางอารมณ์และมีปัญหาส่วนตัว
2. นักเรียนมาขอบริการแนะแนวด้านการศึกษามากที่สุด รองลงมาก็คือ การอาชีพและการปรับตัว
3. ผู้แนะแนวเห็นว่าการแนะแนวด้านอาชีพมีความสำคัญมาก แต่บริการที่โครงการแนะแนวจัดให้นักเรียนยังไม่เพียงพอ

จากผลงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่าการจัดบริการแนะแนวการศึกษาในโรงเรียนประสบปัญหาหลายด้าน เช่น บุคลากร งบประมาณ ขาดการประสานและส่งเสริมความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการดำเนินการแนะแนวของโรงเรียน จึงยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้กับนักเรียนได้

6. สรุปแนวทางการปฏิบัติการแนะแนวการศึกษา

จากการศึกษาเอกสาร นักวิชาการ นักวิจัย และคู่มือการบริหารจัดการแนะแนว คู่มือการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลได้แนวทางการปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 รวม 4 ขั้นตอน 50 รายการ ประกอบด้วย

ขั้นตอน 1 การเตรียมการและวางแผนการดำเนินการ ประกอบด้วยแนวทางการปฏิบัติ 20 รายการ คือ

1. กำหนดและแต่งตั้งคณะกรรมการแนะแนว
2. กำหนดและแต่งตั้งคณะทำงานแนะแนว
3. ศึกษาแผนพัฒนาการแนะแนว
4. ศึกษาและวิเคราะห์สภาพพื้นฐานความพร้อมของสถานศึกษา
5. ศึกษาและวิเคราะห์วิสัยทัศน์ จุดอ่อน จุดแข็งของสถานศึกษา
6. ศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการความจำเป็นในการจัดการแนะแนว
7. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมากำหนดภารกิจและแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติงาน
8. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมากำหนดตัวชี้วัดในการพัฒนางานแนะแนวอย่างชัดเจน

9. ประชาสัมพันธ์ให้ครูทุกคนรับทราบและมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
10. จัดประชุมคณะทำงานแนะแนวเพื่อกำหนดและมอบหมายภารกิจ
11. สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน
12. ศึกษาและวิเคราะห์นโยบายของสถานศึกษา
13. ศึกษาและวิเคราะห์แนวปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล
14. ศึกษาและวิเคราะห์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
15. ศึกษาและวิเคราะห์มาตรฐานคุณภาพการแนะแนว
16. กำหนดโครงสร้าง/งาน/กิจกรรมให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และเป้าหมายการแนะแนว
17. กำหนดบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการ/งาน/กิจกรรมแนะแนว
18. จัดทำแบบประเมินติดตามโครงการ/งาน/กิจกรรมแนะแนว
19. จัดทำแผนปฏิบัติการแนะแนว
20. เสนอแผนปฏิบัติการดำเนินงานเพื่ออนุมัติ

ขั้นตอน 2 การปฏิบัติตามแผน ประกอบด้วยแนวทางการปฏิบัติ 20 รายการ คือ

1. ประชุมให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ครูทุกคนให้เห็นคุณค่าของงานแนะแนว
2. ประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องก่อนดำเนินงานตามโครงการ
3. ส่งเสริมความมื่องานแนะแนวระหว่าง ครู ผู้ปกครอง และชุมชน
4. สร้างระบบเครือข่ายการแนะแนวระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรและชุมชน
5. จัดปฐมนิเทศให้ความรู้การแนะแนวแก่นักเรียน
6. จัดให้มีการจัดนิทรรศการงานแนะแนวในโรงเรียน
7. จัดให้มีโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน
8. จัดให้มีป้ายสนเทศหรือศูนย์ข้อมูลทางการแนะแนวในโรงเรียน
9. จัดให้มีบริการเสียงตามสายรายการแนะแนวในโรงเรียน
10. จัดให้มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีในการดำเนินงานแนะแนวอย่างพอเพียง
11. จัดให้มีสถานที่ปฏิบัติงานแนะแนวเป็นสัดส่วนและเหมาะสมโดยเฉพาะ
12. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา
13. จัดให้มีศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาที่ทันสมัยในโรงเรียน
14. จัดให้มีโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนได้ค้นพบความถนัดความสามารถและศักยภาพของตน
15. สร้างความเข้าใจและเจตคติที่ดีเกี่ยวกับงานแนะแนวกับผู้ปกครอง
16. จัดให้ผู้เรียนไปทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

17. จัดหาทุนเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมนักเรียนด้วยโอกาสทางการศึกษา
 18. จัดให้มีกิจกรรมแนะแนวการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ
 19. จัดให้มีกิจกรรมติดตามผลนักเรียน
 20. จัดให้มีกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน
- ขั้นตอน 3 การกำกับติดตามและประเมินผล ประกอบด้วยแนวทางการปฏิบัติ 7 รายการ

คือ

1. กำหนดให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลและรายงาน
2. จัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงาน
3. กำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการประเมินผล
4. กำหนดภาพความสำเร็จตามตัวชี้วัดด้านผลผลิตด้านกระบวนการด้านปัจจัยอย่างมี

ระบบ

5. กำหนดแหล่งข้อมูลและบุคลากรผู้ให้ข้อมูลตามตัวชี้วัด
6. กำหนดวิธีการติดตามประเมินผลและวิธีวิเคราะห์ข้อมูล
7. กำหนดแผนปฏิบัติการและประเมินผล

ขั้นตอน 4 การปรับปรุงและพัฒนา ประกอบด้วยแนวทางการปฏิบัติ 3 รายการ คือ

1. วิเคราะห์แปลผลข้อมูลเพื่อนำผลไปปรับปรุงและพัฒนา
2. จัดทำรายงานเสนอผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องทราบ
3. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

ทราบ